

Zimsko Pohorje

Foto Jože Kovačič

Ludvik Zorzut:

Smuške steze na zapadnem Pohorju

Skozi božične noči gre tiha, tiha pesem: »Sneži, sneži, sneži...«
»Gremó, gremó!« odmevajo spočite smučke na ramenih fantov skozi mesto pojoč: »... gremo v pohorsko zimo!«

Koroški vlak zažvižga: v njem za dva voza smučarske razigranosti, za dva voza smeha, šale in zdravja, za vse Pohorje prekipevajoče mladosti smučarjev. Vlak jih da Rušam za Ruško kočo, jih odloži Fali za Kočo na Klopnem Vrhu, jih pošlje pohorskemu Št. Lovrencu za Kočo na Pesku, jih izroči Breznu-Ribnici za Senjorjev Dom.

Ribničanje bi nam radi prihranili dve uri hoje s postaje do trga; novo planinsko avtomobilsko pot so mojstrsko izpeljali po ovinkih skozi hoste navzgor do Pisnika. Poleti bo potegnila nase marsikaterega »Saurerja« ali »Tatro«; pozimi pa bo po njej smučarjem diven polet bele ptice s Pohorskih vrhov — domov!

Po markirani krajšnici dosežemo v eni uri Pisnikovo selo. Pisnik je »piesnik«; ni pesnik, ki pesnikuje, je le Pisnik na pesku, kakor je pod Rogljo Koča na Pesku. Okrog teh »pisniških« bajt so po smučiščih za hostami smuške vaje. Tu-sèm se prihaja vadit, mučit in sušit zagrebška gospoda z mariborskimi učitelji. Nad Pisnikom nas že objame samotna pohorska romantičnost in nas poboža prva Jezernikova sapica. Nepozaben nam je dan, ko smo se tu gori sestali v družbi Miss Copeland, ki tako ljubi svojo rodno Škotsko, pozna naše

Ponca s Peči

Foto dr. Mirko Kajzelj

planine in govori lepo knjižno slovenščino. Pregazimo visokoležečo in visečo frato »Lepenarico«, da se povzpneмо še na Berglice¹.

Solnce se poslavlja na obeh Kopah, iz Hudega Kota leze pošastni mrak. Urno zavijemo levo v visoki gozd, v ledenico kristalnega ivja in škripajočega sreža. Viseči »ledeniki« z dreves udarjajo v lica. Skozi temne sence se motamo navzgor na plano.

»Privežimo smučke! Senjorjev Dom je blizu!« Na odprtih goščah nas zajame neusmiljeni ostri krivec in nočna megla, ki nas zagrne v sivo temo. Borimo se za vsak korak po zledenelem snegu. Izgubimo markacijo na kolih. »Halooo!...« Čuj pred nami »Halooo!«

Na Pohorskih fratah Foto Jože Kovačič

Slišali so nas. Obrnemo smer, kar naenkrat se ustavimo pred Domom, na vratih nas sprejema novi oskrbnik Pivec. Kmalu smo za toplim zapečkom: »Zvonec bi postavili na streho Doma, Pivec, rešilni zvonec, da bi klical vse v temi in megli tavajoče!«

Ogromni Senjorjev Dom pri Ribniškem jezeru (1530 m), granitna veličina na gori pri »Cerkvici«, kraljujoč nad pohorskimi »kočami!« Tudi v njegovih »apartmanih« se nam kaže blesk kraljevskega dvorca. Hrastovo stopnišče nas pelje v prvo in drugo nadstropje — tam devet, tukaj šest sob s skupno 43 posteljami — a zazdaj ostanemo v pritličju, kjer nas poleg hotelske kuhinje vabita dve »dvorski« obednici. In vse to na Ribniškem Sedlu, kjer pošastni Jezernik dirigira pihalni zbor viharjev s trojnim fortissimo, da bi odpihal doli v Ribnico ali k Mislinji kljubujoči mu mogočni Dom... Zaman! V nepremagljivi planinski trdnjavi pri toplih pečeh piruje nocoj veseli svet svoj Silvester, smučarski in nesmučarski pari in ne-pari, vsi so ena

¹ Berač je našel tu svoj grob, na grobu so mu ostale berglice, ki so strohnele; zato so zdaj Berglice priča kraju zle usode.

sama pohorska družina, planinsko složna. In petje, oj petje! Planinsko-domače petje, povsod si enako lepo. Mi zapojemo svoje prave pohorske, a vedro mladostna Miss Copeland nam pričara — kdo bi si mislil, da je ona taka pevka — lepoto rodnih škotskih. Ganjeni smo in vendar veseli, kako veseli, oproščeni vsega dolinizma. Najbolj so navdušeni tisti trije, ki so kot novorojeni planinci bili zdaj potrjeni v novi veri s krstom na prava pohorska imena: Hanza, Jokel, Irgal!

»Le enemu pri srcu je hudó, ker mora vzet' slovó.« Staro leto — betežno, sitno — se čmeri v kotu v zadnjih zdihljajih. Krog njega pleše mladina, mu nagaja, obračun od njega terja, ga zmerja: snegá

Koča na Kremžarjevem Vrh (1161 m) na Pohorju

ni dalo, smučanja ni privoščilo. »Doli, staro leto!« Čuj: Ena, dve, tri... dvanajst! »Novo leto — živelo, živeli! Smučarji, počastimo novo leto! Glejte čudo: vihar se je polegel, nebo in zemlja sta se objela, mesec nam pošilja svoj novoletni pozdrav.« Mraz riše po oknih ledene rože, a v Domu je toplo; pogledi, besede, srca — vse je toplo, vso noč, do jutra!

»Smučarji, pridite, počastimo ga v novih zarjah, v novem solncu po belih poljanah med Jezerskim in Črnim Vrhom, preko Kop na Kremžarjev Vrh!«

Smučke veselo poskočijo iz Doma pod azurno nebo in zarežejo brazde po Zgornjih in Spodnjih Traticah, na Ščavju, po Jezernikovi glavi, v mislinjskem zatišju; tako orjemo, podorjemo smrečice, se solničimo, razgledujemo, pijemo nektar... Bel junaček, komaj desetleten, se je prismučal v naše vrste; kakor belo jagnje skače za smučarsko čredo, jo prehiteva, draži, vse starine užene, je pač »kanonček«, ki je že prestal izpit: Klopni Vrh — Šiklarica — Ribniško Sedlo — Mislinje — v enem dnevu!

»Božo, Vlado, Nikola!« Hrvatje iz Sušaka se kličejo. So tu na smučkem tečaju, vsi črni, od solnca ožgani. Med njimi je tudi eno Hrvatišče, ki ga je polna planina in Dom. Pa jih povabimo na ogled okrog. Pretipamo in preprečkamo vse črnovrške robe, kotanje, globače ... »Huuu!« Po golem grebenu smo zašli v mrzel pas silovite burje, ki nas zgrabi, da popadamo in zdrsnemo po zledenelem snežišču; Hrvatišče se kar zakotali globoko doli do prvih smrek. V lica in v ušesa nas žge, ščipa, peče. »Huuu! Nazaj!« Odrzimo v Domov zapeček!

Gor od Šiklarice, od Mislinj, gor od Ribnice, sèm od Črnega Vrha se zgrinjajo nove čete belih junakov, cvetočih lic in jasnih pogledov. Z glasnim ukanjem pozdravljamo tovariše: »Mladinci vkup! Vi borci mladosti, otroci narave, pojdimo na goro in praznujmo mlado jutro!« — Na Jezerskem Vrhu je mladinski zbor. Vsi so prišli. Zorna lica jim žaré, oči se jim iskré, krog nas in v dalji po planinah so beli snegovi. Tabor posluša pridigo na gori:

»Mi ljubimo življenje v mladosti srčnem žaru, uživamo ga v lju-bezni do gorá. Ne smučamo zato, da smučamo; plemeniti sport nam je sredstvo v dosego vzvišenih vzorov in čednosti; šola nam je za močno voljo, ki jo utrjujemo v naporih, smelosti, v odповedih; vaja nam je prostega duhá v samozataji, da si izklešemo značaj in čuvamo čistost duha in srca. Izpiramo moderno navlako in se vračamo k preprostosti, da ohranimo domačnost, samobitnost, pristnost naše zemlje, našega človeka. Bog nam je ustvaril goré, te nas vodijo k Njemu. Zato tu v gorah življenja himno pojemo in hvalnice veselja!«

Smuški zbor se zgane. Val navdušenja kipi, smučke se dvignejo k prisegi. Mirno. — Nato zaori. Skozi prozorne sinjine gorskih zrakov plove zavestna pesem: »Najlepša je mladost!« — Smuška družina odbrzi v Dom k nevoletni mizi.

Vodja kliče k odhodu. Smučarski taborniki se zvrste, smučke so že nemirne. Tabor odhaja. Na sever v Ribnico, na jug v Mislinje, na vzhod proti Pesku; mi pa na zapad, za solncem, v najdivnejše Pohorske valovite predele, po grebenu najvišjih Pohorskih vrhov, v najboljši sneg. Mi gremo na Kremžarjev Vrh v posete novi koči, k novi smučarski postojanki! »Smuk!« Dol s Tratic odmeva naš zadnji pozdrav, izginemo za robom in v krepkem poletu se zaletimo skozi mlado hostico navzgor na planjo Črnega Vrha (1543 m). »Poveznite kučme, zavarujte ušesa!« Skozi burjo in mraz gre rezko povelje. Bliskovito zdrsnemo skozi mrzli pas, se umirimo ob robu gozda v skriti idili »Pungartove« pozabljene lovske kočé pod Veliko Kopo.

V počasnih lokih prečkamo široko oblo Velike Kope. Vrh! Čudovita panorama nas prevzame. Pod nami globoko zija Mislinjska kotlina, nad njo se izza kopren svetijo Savinjske Alpe; Uršuli, Peci podajamo roko, zahrepenimo po koroških Turah; pred nami se košati tu Smrekovec, Mozirske, Menina, tam Košenjak, Kozjak. Navzdol! »Zzzz« smučke zbezljajo ko nore na sedlo in se umirijo na Porodici. V lahkem tempu presečemo divjo poljano in smo že na Mali

Kopi, kratek odmor, oddih; kajti od Male Kope dol se svet skoraj prekucne. V strmini se kotalimo sedé nizdol skozi gošče, saj nas nihče ne vidi! Dosežemo sedlo v Slovenjgradec. Najhujše je pre-stano. Lepo je to križpotje, da se ustavimo in napijemo studenčnice. Na desno vabi stezica v Vuzenico, levi kažipot te kliče v Slovenj-gradec. Mi pa: »Naravnost, naprej!« V kratkih skokih čez majhen hrbet se povzpemo na Kremžarjev Vrh (1161 m), na zadnji za-padno-pohorski rob.

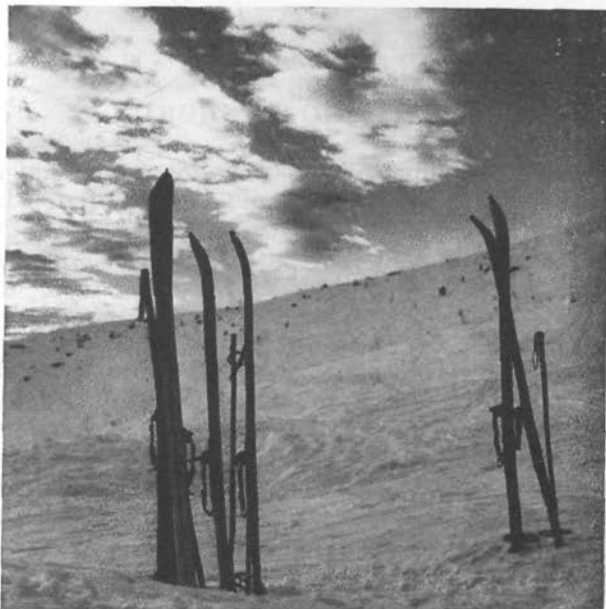
Za seboj imamo dve dobri uri najlepše smuke. Tik pod vrhom se nam dobrovoljno nasmehne Koča na Kremžarjevem Vrh, »dete ljubó, dete lepó«, drugorojenka plodovite planinske matere Mislinjske SPD podružnice v Slovenjgradu.

Koča je skromna, lična lesena stavba v slogu soseda Senjorjevega Doma; nad štirideset planinskih smučarjev dobi v njej streho in uteho. Pohorskim smučarjem je proti zapadu zadnja postaja, razgled pa nima mejá: vidiš Triglav, celo Veliki Klek se sveti tam v dalji.

V večerni zarji odplovemo po smuški poti mimo Kernika, Dob-nika, Kašnika, Jamnika in drugih kmetij, po obronkih mimo Gra-dišča v dolino — v Slovenjgradec, da izrečemo zahvalo vrli po-družnici.

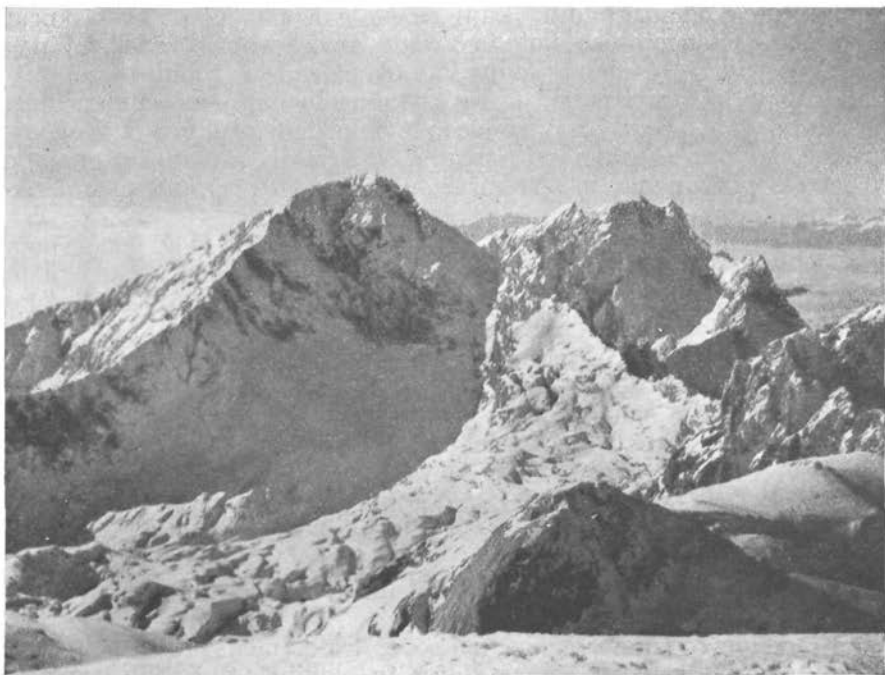
V drvečem vlaku se mi vrti v mislih konec pristno smučarskega filma s Pohorja.

V pohorske šume, grape, slapove, trate, med prave pohorske kmete, drvarje, žagarje, logarje, lovce in planince ga pridite snemat!

Smuški odmor

Foto J. Skerlep

Grintavec in Kočna s Skute

Foto Jože Blejec

Leo Pipan:

Na Kočno v snegu

Že se je spustila noč na tajinstvene gozdove pod Kalci in Brano, ko sva zapustila s tovarišem Marijanom toplo jedilnico Doma v Bistrici in se utrnila v ledeno hladno temo. Kraljevska Skuta in njeni podložniki, globoko pobeljeni s svežim snegom, so se blesteli v soju zvezd. Vzhodnik je že zjutraj obrisal nebesno oblo; le tam na jugu se mu je še upirala tenka črna črta. »Ves dan je dobro pripekalo,« je dejala pri odhodu oskrbnica, »in tudi jutri bo še lepo. Gori višje bosta imela zjutraj gotovo vse trdo.«

Zavila sva mimo Uršiča. Malo okence je bilo medlo razsvetljeno. Nerazločno je udarjala skozi leseno steno večerna molitev. V gozdu naju zajame neprodurna tema. Brez luči se loviva po kameniti poti. Srečno se pretipava mimo Žagane Peči, zapustiva v koncu vozno pot ter kreneva levo po stezi v breg. A že zaideva preveč v desno na plaz, ki ga še do vznožja na debelo pokriva kotanjast sneg. Nič ne de! Po trdem snegu se da kaj prijetno vzpenjati. Utihnila sva. Začel se me je pollaščati spanec. Nekje na levi pod Kalci se je oglasila sova. Streslo me je. Vse do Cojzove kočice sem imel v ušesih njene otožne krike — spomnil sem se dogodka iz rane mladosti.

V zimski sobici Cojzove kočje naju je sprejela puščoba. Za vrati in okrog železne pečice kup snega; v kotu malo drv in še ta vsa mokra. Po stenah so se ob svečinem plamenčku iskrili ledeni kristalčki — kakor v zakletem kristalnem gradu, ko bi le ne bilo tako vražje mrzlo! Slabe volje sva zgrebla na sredo pograda ostanek vlažne mrve, oblekla vse, kar sva imela s seboj, zavezala noge v nahrbtnik in skušala zaspati, oprta s hrbti drug v drugega. — Ponoči sva dobila nekaj sotrpinov; ti so seveda tudi hoteli imeti svoj delež mrve. Pogovor neznanih tovarišev, zavijanje vetra okrog oglov, prijetna godba samovarjev, vse se je čudno mešalo s spancem.

Kar odleglo nama je, ko sva proti peti uri zjutraj, premražena in bolj utrujena ko spočita, stopila iz kočje v mrzlo zgodnje jutro. Na

Foto
Mirko
Zavodnik,
Split

Kočna in Grintavec s Krvavca

vzhodu se je komaj vidno svetlikalo. Še vedno je rezko brilo. Zaletela sva se v klanec. Šele v veliki globeli med Grintavcem in Dolgo steno — ko se je že nekoliko zdanilo — sva se ustavila, da pozajtrkujeva. Ob tej priliki sem hotel preizkusiti nove, meter dolge gorske smuči. Ogrel sem se pri tem temeljito; Marijan tudi — od smeha, ko me je gledal, kako sem se vrtel po trdem srenu, loveč se s cepinom za ravnotežjem. Uspeh te preizkušnje je bil, da sem smuči zvezal in jih spravil v skalno duplino, na nakovanke sva pa rajši pritrčila dereze.

Zahreščalo je pod ostrimi konicami, ko sva se prestopila proti strmemu južnemu pobočju Grintavca, ki je bilo vse dobro zasneženo tja do krnice pod Dolško Škrbino. Preprečkati ga je bilo treba. Nekje v sredi sva bila, ko je solnce krvavo ožarilo Storžiču sneženo glavo. Pod njo so bili gozdovi še vedno zaviti v lahen meglen mrak.

Strmina se je bolj in bolj večala. Oprezno sva stopala; kajti pod nama je režal prepad. Bog ne daj, da stopiš napačno ali da ti spodrsne! Na gladkem srenu, ki ga je pokrivala tenka plast poprha, bi se ne mogel več ustaviti. Srečno sva izbirala pot. Markacije se seveda nisva mogla držati; saj je tudi videla nisva. Menda sva hodila dosti nižje od nje.

V Dolce je baš pokukalo solnce, ko sva se po zadnji strmini spustila tudi midva v krnico. Spet sva se od srca nasmejala, topot drug drugemu. V Dolcih je bila mesto osrenica. Nekaj opreznih korakov je držala — kar se je noga vdrla do pasu, roke so čudovito zakrilele po zraku. Sledilo je kobacanje iz nastale jame in prizor se je pričel znova. Vendar naju je smeh kaj kmalu minil; kajti v vsaki luknji je ostalo nekaj najine moči, a te bova, to je bilo očitno, še mnogo rabila. Začela sva hoditi bolj »ekonomsko«, zdaj eden naprej, zdaj drugi, da se ne bi prehitro izčrpala.

Kazalec se je pomikal proti deveti uri, ko se je začel okrog naju prizor, ki mi bo ostal za vedno v spominu. Vroče je posijalo solnce in je polagoma začelo trgati vezi, ki so priklepale snežno odejo na strmo skalovje Kočne in Dolške Škrbine. Zdaj se je odlučila skoro tik pod vrhom plast snega, padla je nižje na polico, sprožila tam gmoto snega in ledu, da je z živketom zagrmel plaz še nižje, pobiraje s seboj vse, led, sneg in kamen. Udaril je na zasneženo melišče, zdrsel še po njem in se ustavil na vznožju. Po poti, ki jo je začrtal, se je še in še usipal sneg, priletel je osamljen kamen ali se je razbila na tisoč iskrecih se kosov velika ledena sveča. Ni se še dobro umirilo, ko je rahel šum naznanil, da bo spet nekje plaz. Poiskala sva hitro belo progo usipajočega se snega in znova sledila vsemu poteku razvijajočega se novega plazu. Ali pa je proga nenadoma zamrla kje na polici, a zato je zagrmel levo v prepad še mogočnejši plaz. Sprva ozki, suhi plazovi so postajali bolj in bolj obširni in počasni. Njihov glas je naraščal, se odbijal od sten in prožil spet nove mase od solnca razmehčanega snega. Prevzelo naju je veličastvo žive prirodne sile.

Počasi sva se vzpenjala po sredi krnice. Plazovi do tod niso segali. Zaskrbelo naju je, kako bo naprej. Kod bova prišla na vrh? Odločila sva se, da nikjer drugod nego po velikem zasneženem melišču, ki se vleče skoro do vrha Kočne. Letna pot zavije s tega melišča nekje v sredini višine levo v skale. A v tem času na to ni bilo misliti. Šla bi naravnost v pogubo. Toda tudi strmina plazu se je zdela grozeča; zlasti proti vrhu je bil plaz skoro navpičen in je prehajal v ozek, snežen žleb. Kaj če se sproži? Vzpenjala sva se po vedno bolj strmem, že omehčanem snegu. Udiralo se je. Naenkrat sumljiv ropot nad nama! Pod žlebom se je utrgalo in plaz se je spočetka hitro, nato vedno počasneje pomikal proti nama, porivajoč pred seboj ogromne kepe mokrega snega. Dovolj časa sva imela, da sva se mu umaknila, ko je drsel mimo naju in se nižje nekje ustavil. Za seboj je pustil široko, plitvo sled; pobral je ves otajan sneg, hoja po njem je bila zdaj kar prijetna.

Naglo sva se dvignila do žleba. Tu je strmina postala opasna. V vznožju sva malo počila v senci, ki jo je metal v žleb skalnat rob. Solnce naju je temeljito izsušilo, žeja se je oglašala, a treba je bilo naprej. Previdno sva se lotila žleba. Hvala Bogu! Sneg je bil tu notri trd. Z nakovankami in derezami sva izbijala stopinje, cepin nama je služil za varovanje. Menjaje se v vodstvu, sva se dokaj hitro prevalila čez gornji rob, zasekala še nekaj stopinj v kratko strmino nad žlebom, in že sva stala na vrhu Kočne.

Pogled z Vogla na Rodico

Foto Franjo Vilhar

Žareč od napora v zadnjem delu, sva si veselo stisnila roke, a takoj naju je silen piš s severa opomnil k ponižnosti. Splazila sva se bolj v zavetje in si utešila žejo s suhimi češpljami.

Pol enajstih je bila ura. Z Grintavca se je oglasilo ukanje. Neznani tovariši-sonočnjaki so ga zavzeli. Odgovorila sva jim. V Grintavške stene je prav tedaj posijalo solnce. Nisva čakala dolgo, že se je zopet začela gromka pesem plazov, topot v bolj rahli obliki. S tovarišem se spogledava: »Kako bo nazaj po južni strani okrog Grintavca?« Sneg bo gotovo popolnoma otajan. Da bi se plazovi vsaj že obleteli! — Skrb je ostala v srcu, dasi sva jo skušala zatreti.

Z Jezerskega gor so se pripodile čez glavo megle, brilo je nesmiljeno. Kljub vročemu solncu naju je začelo zebsti. »Pojdiva!«

Kočna z Grintavca

Foto Vl. Cizelj

Previdno, da ne bi prožila novih plazov, sva se spuščala po strmini v dno Dolcev. Čim globlje sva prihajala, tem bolj vroče in soparno je postajalo. V dnu je bil pravi pekel. Kar zevala sva od vročine in žeje. Trudna sva gazila razmočeni sneg po krnici navzdol. Plazov ni bilo več; tudi priroda se je utrudila.

Prestopila sva v južno Grintavčevo pobočje. Niti en plaz se še ni bil utrgal. Morda čakajo naju? S skrajno previdnostjo sva sledila jutranji poti nazaj. Vdirala sva se, se varovala, kolikor je bilo mogoče, a vedela sva, da srečen povratek ne bo najina zasluga. Še bolj nezaupno ko zjutraj sva se ozirala v prepad pod nama.

Tudi tokrat nama je bila sreča naklonjena. Kljub utrujenosti in žeji sva zavriskala, ko sva se spustila po zadnjem klancu do koč. Pogledam na uro: »Ojoj! Komaj bova še dobila večerni vlak!

In nocoj morava biti doma, preveč bi se za naju skrbeli!« — Zdržala sva po snežišču, dokler se je dalo. Skoraj do doline. Nato pa v tek v Bistrico in v Kamnik. Z Marijanom sva tega vajena. Menda se nama še nobenkrat ni posrečilo priti s Kokrškega Sedla, da ne bi — tekla na vlak. Zakaj bi bilo tokrat drugače?

Steber v severovzhodni steni Križa

(Savinjske Alpe.)

V vrsto naših plezalnih podvigov spadajo tudi tako zvana problemska plezanja. Tipičen zastopnik te vrste je v severovzhodni steni Križa steber, ki v celoti ni kaka posebnost, ima pa tam v sredi silno ozek in navpičen pas, visok 80—100 m, na vrhu zaprt z vrsto previsov, vidnih iz doline. Poglavitnost — problem — je tisto zaključno previsno skalovje, ki zapira izhod iz ozkega dela stebra in daje s tem celemu steburu videz neprehodnosti. Vendar se pri današnjem stanju plezalne tehnike ne smeš zanašati na to, kaj ti pove in pokaže pogled; saj je njemu marsikaj skrito. Tam od daleč pač ne moreš opaziti tistih majhnih prijemov in stopov, še manj se ti odkrijejo morebitne špranje, ki ti edine včasih pripomorejo, da prideš z uporabo klinov malo višje do lažjih mest.

Današnji plezalec je napram napovedim o težkočah neverni Tomaž: ne da dosti na pogled, vse mora pretipati z rokami in nogami ali celo s klini, preden prizna: »Tu zaenkrat še ne gre!«

Posledica tega stališča plezalcev je dejstvo, da danes »padajo« stene tam, kjer so veljale doslej za neprehodne. Prejšnji alpinisti so večkrat le od daleč, z daljnogledi, sodili o prehodnih možnostih, ali pa so, kakor še dandanes divji lovci, sledili gamsovim stezam. Zato pa: če si mlad in podjeten plezalec, ne straši se zaprek! Poglej jih od blizu in večkrat boš zmagal tam, kjer se je doslej boj zdel predrzno tveganje.

Tudi ta Križev steber se je, posebno v tistih problematičnih previsih, kazal za nepreplezljivega, ko sva ga z Režekom opazovala iz stene Štajerske Rinke. Toda nisva se zadovoljila samo s pogledom. Bilo je proti koncu meseca junija 1932, ko sva v zgodnjem jutru izbijala s kladivi stopinje po strmem snežišču tja gori proti ustju krnice. Dospевši do robne pöči, sva natočila vode v čutare, nato pa prečila po robu snežišča na desno proti Savinjskemu Sedlu ter na pripravnem mestu prestopila čez razpoko na zagruščeno polico. Po lahkem skrotju sva plezala kar v okovankah v smeri proti Štajerski Rinki; kmalu sva prišla do strmega žleba (1). Tu sva pregledala položaj za nadaljnje plezanje. Po žlebu, katerega dno so tvorile plošče, položene kakor opeka na strehi, nama ni preveč dišalo; saj sva komaj čakala, da prideva v oni ozki del stebra, kjer sva pričakovala nadvse resno delo. Plezanje po žlebu sva takoj opustila in sva si rajši ogledala svet desno od njega. Tam se je, iznad majhne police, dvigala strma stopnja v previsni zgradbi, a je višje gori obljubljala lahko prehodno skalovje. Ker se v spodnjem delu nisva hotela preveč zamuditi, sva se na tisti polici opremila plezalsko. Kline v žepe, karabinerje za pas, pa hajdi naprej!

Previs sam je precej neroden, ker je prav tam, ko najbolj rabiš sigurnih oprimkov, vse zdobljeno; zelo moraš paziti, da ne omahneš nazaj in navzdol. Nad previsom sva potem plezala po trdnih skla-

dastih skalah za dolžino vrvi proti desni ter prišla za nekim robom v strm, s ploščami pokrit žleb (2). Po njem se je dalo »elegantno« plezati, samo v vrhnjem koncu je bilo treba paziti; tam je bilo nastavljenih vse polno skal, ki so samo čakale neznatnega sunka za potovanje po žlebu navzdol. Nekolikokrat: »Pazi!« v vljudni ali ne-

Foto
Smigovec

Štajerska Rinka in Križ (smer po stebri Križa)

k-a = smer z dne 28. VI. 1932 a-b-c = umik s stebra na greben 9..... = smer nevidna

vljudni obliki, pa sva stala na koncu žleba. — Iz žleba se na desno dviga široka ploščata gredina (3) strehaste tvorbe. Torej po njej na desno! — da vidiva, kje bova najlažje prišla pod tisto ožino v srednjem delu stebra. Gredina se na koncu prelomi v topem kotu ter preide za robom v rdeč žleb, ki je imel takrat še nekaj snega v sebi.

Tu sva počivala in ogledovala svet nad seboj. Spoznala sva, da se zdaj začne oni ozki del stebra; visoko nad glavo sva videla tiste

previs, zaradi katerih sva se prav za prav lotila plezanja v tem delu Križa. »Blokada« tam zgoraj res ni kazala prijaznega lica! Instinktivno sva začela ogledovati svoje vrvi in železje, če je še vse v dobrem stanju...

Nisva pa dolgo strpela pri tistem snegu. Malo sva se še založila z vodo, ki je curljala izpod snega, nato sva istočasno plezala po krušljivem žlebu gori proti rdeči luknji (4). V njej sva dobila zavetje pred žgočimi solnčnimi žarki; luknja bi bila za brezskrbno lenuharjenje v skalah prav pripravna. Midva sva si samo odpočila; vedela sva pač, da bodo sedaj dajali takt klini in kladivo, in sva zato še malo poležala v prijetnem hladu najine luknje. Dolgo pa nisva smela uživati ugodnosti prijetnega zavetišča, če sva hotela še tisti dan priti naprej in do konca.

Iz luknje sva šla po žlebu nekaj metrov navzdol, da sva potem na pripravnem mestu splezala čez kratko navpično steno na steber. Dospela sva na silno krušljivo, ploščato gredo, ki sva jo prečkala na njen levi rob. Potreben je bil prvi klin za varovanje tovariša! Zavedala sva se, da se nahajava na začetku tistega ozkega dela stebra, kjer pride do izraza visoka kategorija plezanja, ki ne razpolaga z vsemi sestavinami prostora, temveč le z eno: z višino. Tu moraš pač plezati čisto v določeni, začrtani smeri. Ne moreš si izbirati poljubnih prehodov. Vse, kar se ti stavi na pot, moraš premagati ali se pa umakniti — druge poti ni. Na takih mestih te potem vsega prevzame izrazita napetost, ki te goni kvišku v nestrpnem pričakovanju, »kaj bo za tem robom,« »kakšen svet bo nad onim previsom«, »kaj bo sploh tam naprej: ali bo šlo ali ne bo šlo?«.

Z roba grede je bilo treba prestopiti čez prepaden žleb na ozko lašto pod rdečim previsom (5). Situacija je bila dokaj zračna in od sile nevarna; saj nisva nič kaj zaupala v previsu tisti rdeči gromadi napokanih skal, ki so kar oživele pod prijemi. No, pa sva z nekoliko goljufije in sreče prišla tudi tu kvišku na majhno polico. Polica te vede na levo okoli roba pod navpičen, kratek, silno ozek kamin. Vrh kamina sva, zopet bolj v smeri na levo, našla k steni prislonjeno veliko lusko, ki je grozeče visela nad prepadom. Izbire pa ni nobene: preko nje moraš! Z desno nogo gvozdiš v špranji med steno in lusko, leva ti prosto visi v zraku, trup ti pa nevarno niha nad prepadom. Lahko, takole za kratek čas, malo pogledaš doli v dno krnice in poslušаш, kako brnijo in sikajo kamni po zraku...

Luska pa se je izkazala za dovolj trdno in je naju držala, ko sva drug za drugim prestopila v velikem razkoraku čez navpično zajedo na majhne stope v gladki skali. Še navpična in dokaj sitna poč, na vrhu nasajena z labilnimi skalami, pa sva stala v mali škrbini od stene odpočenega sklada (6) tik pod najinim »problemom«.

Ozrla sva se kvišku: oči nemirno iščejo prehodnih možnosti. Toda vse je zaprto! Vse visi nad globino. — Vnaprej ne moreš nikjer soditi, kje se bo dalo splezati preko te v praznino segajoče gmote skal. Pa poskusiti bo treba, mogoče le najdeva kakšne špranje za kline; saj teh imava dovolj.

Najino opazovanje položaja je zmotilo silno bobnenje tam v steni Štajerske Rinke. Na vrhni terasi pod Glavo je zavladalo življenje: sneg in skale, vse skupaj se je v divjem neredu valilo navzdol, padalo v trušču na strmo pleče k steni prislonjene skalne gmote ter se odbijalo v velikem loku doli na snežišče pod steno. Daleč tam, na poti nad Zasipanim hribom, se je ustavila gruča turistov. Plašno so opazovali mogočno delovanje narave. Obrnili so se; ne mika jih več čisto varna pot. Nazaj gredo pod varno zavetje Doma na Okrešlju.

Kako različno vpliva takle pojav na človeka! Oni tam doli so se vrnili, kljub temu, da jim ni grozila nobena nevarnost. Midva pa sva se počutila kar nekam olajšana, kakor da bi se ta napetost, ki je vladala v najini notranjosti, sprostila tam na oni strani v tistem plazu. Postala sva mirna, oči niso več nezaupno begale okoli po skalah. — Pripravljena sva bila na vse!

Tovariš je bil na vrsti. Varovan na klinu, sem ga opazoval, kako počasi prodira kvišku. S škrbine je splezal desno okoli nekega bloka, zavil višje gori po ozki, z gruščem pokriti lašti na levo ter mi je izginil za nekim robom izpred oči. Dvojna vrv, ki je dosedaj potekala mirno meter za metrom skozi moje roke, je sedaj samo sempatja malo zadrževala.

Napetost, ki je vladala v vrvi, je končno popustila. — Tovariš se je vračal. Prišedši nazaj okoli roba, je zabil klin v kotu pod previsom, da bi, zavarovan od zgoraj, lažje plezal navzdol. To je bil tudi edini trdo in varno zabiti klin na najini dosedanji turi. — Radovednost me je gnala, da bi šel še sam pogledat, kakšen je svet tam zgoraj za robom. Z Režekom sva zamenjala položaje. Splezal sem gori do klina, zamenjal vrvi v karabinerju in izginil po ozki lašti za rob. Za robom pa sem obstal...

Položaj je bil sledeč: Tik pod mano izpodjedena stena, na levi gladka navpična stena, nad menoj pa dvojen previs z navzdol obrnjenimi plastmi. Verjamete ali ne: to je za plezalca najslabša zgradba skal, kar si jih moreš misliti. Špranjam tudi ne moreš veliko zupati, ker je, radi formacije teh plasti, obrnjena njih smer poševno navzdol, v smeri eventualnega toga vrvi.

Foto ing. Fr. Avčič

Pod rdečim previsom (5)

Brez poskusa pa se nisem hotel vrniti doli k tovarišu. Tam na levi, v tisti gladki steni, sem opazil malo bolj nagnjeno ploskev, za silo dovolj, da sem našel nekaj opore na njej; z desno sem stal še vedno na lašti. Stegnil sem se kvišku, prijel v previsu za neki rob, z desno nogo pa prestopil višje na majhen stop. Položaj je bil zelo mučen, ker sem radi ravnotežja moral poriniti trebuh čisto notri pod previs. Z desno roko sem našel nad sabo dober prijem ter se potegnil kvišku, stoječ tako edino na desni nogi. Pred obrazom sem

Foto ing. Fr. Avčin

Položaj na plošči (7)

zagledal špranjico. Zabil sem klin, visel pa je navzdol! Hitro sem vpel karabiner z eno vrvjo v klin in se zmučen spustil doli na lašto. Ko sem se spočil, me je tovariš po mojih navodilih potegnil kvišku do klina; toda čez previs še vseeno nisem mogel. V dosegljivi razdalji pa je potekala druga špranja; tudi tu sem moral zabiti klin od spodaj navzgor. Nato sem vpel drugo vrv v karabiner.

Sedaj pa so se začele homatije. Vrv ni več potekala tako lahko, ker se je trla v karabinerjih in po skalah. Z Režekom sva se tudi le težko sporazumevala; bil sem levo od njega za robom ter kakšnih 10 m nad njim. Težko sem se držal v tem položaju. Klin je že nevarno škrtal v špranji... Odločiti se je bilo treba: »Naprej ali nazaj!« Visel sem prosto na klinu, noge uprte pod previsom v skalo. Če bi dosegel z desno nogo stop v višini pasu, pa bi bila zmaga dobljena. Toda, naj sem še tako krčil nogo, več ko majhnega

koščka pete nisem spravil gori. To me je ujezilo, prijel sem z roko za peto in se pognal kvišku! — Zaškrtalo je enkrat, dvakrat, nekaj drget sem še čutil v vrvi, nato pa nič, popolnoma nič... K zavesti me je spravil sunek vrvi. Videl sem še klobuk, kako je plaval v globino, nato pa vprašujoči, z rahlim nemirom pokriti obraz tovariša tam v škrbini nekaj metrov pod sabo. Ob pasu sta mi bingljala — oba klina s karabinerjema, klina sta bila še pravkar zabita tam gori v tistih izdajalskih špranjah! Visel sem na eni vrvi, drugo je sunek pretrgal skoraj tik pri vozlu. Tole potovanje po zraku je prekinil klin, ki ga je prej zabil Režek v kotu pod previsom, ko se je vračal

nazaj v škrbino. Razen pretrgane vrvi, izgubljenega klobuka in neznatne bolečine v nartu leve noge, ki sem jo pa šele čez čas začutil, je bilo vse drugo v redu...

Pretrgano vrv sva za silo zvezala skupaj; nisva se še hotela udati! Pogledat sem šel še enkrat tja za rob pod tiste previse. Vse je bilo tako ko prej: Špranje se niso hotele položiti nič drugače, še vedno so kazale isto izdajalsko tendenco nagiba navzdol. Tu sva za danes opravila; saj si padca na pokvarjenih vrveh nisem smel več dovoliti.

Vračala sva se po stebri; nato mimo rdeče luknje do snežišča pod žlebom. Zaradi pokvarjenih vrvi in padajočega kamenja sva od snežišča zavila na levo po grapi navzgor v škrbino pod strmim delom Križevega grebena. Tu sva zasledila staro nemarkirano pot z Jezerskega sedla na Križ.

Za tisti dan, za 28. junij, je bila plezarija končana. Problem je ostal nerešen — pozabljen pa ne!

★

Dne 20. avgusta 1933 sva vstopila z Režekom ob 8 zjutraj na starem mestu v ono skrotje pod stebrom. Do rdeče luknje sva rabila eno uro, po ozkem delu stebra pod previse tudi eno uro. Klini od prejšnjega leta, vsi rjavi, so naju pozdravljali nedotaknjeni. — Žopet sva se namestila v oni škrbini (6) pod previsi.

Le malo sva se oddahnila; gnala me je radovednost tja za rob pogledat, če se je kaj izpremenilo tekom zime. Nič, vse pri starem. Splezal sem nazaj na posvet s tovarišem.

Desno pod previsi se strmo dviga (7) velika plošča, ki visi preko stebra, tako da tvori na spodnjem koncu streho. Vse, kar bi se dalo porabiti kot stop, bi bilo treba obrniti za 180°. Poskusil sem zgoraj tik pod previsom: vse gladko, spodaj nad streho isto. Za varovanje sem poleg lanskega klina, ki je takrat skrajšal padec, zabil novega.

V sredi plošče, kakšne tri metre v stran, se je dala zaslediti pod strmo stopnjo v plošči nakazana laštica; če to dosežem, bom vsaj nekoliko prišel naprej. Radi večje občutljivosti do malih razčlemb

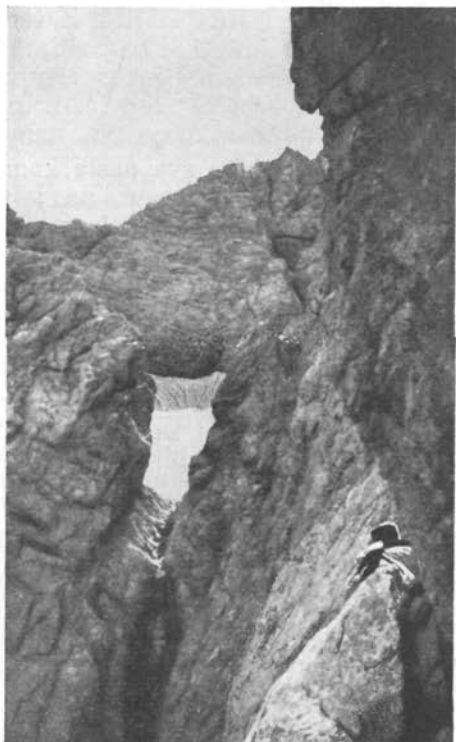

Foto ing. Fr. Avčin

Pogled s ploščate terase,
kotel pod Križem (8)

sem plezal bos. Z levo nogo sem stopil, kolikor daleč sem mogel, na neko položnejše mesto, z levo roko sem dosegel pred seboj nekaj rob ter se v drži, kakor se navadno rabi pri opornih počeh, prestopil na desno v razkoraku na neki rob. V tem položaju sem do skrajnosti dobro preizkusil, kaj se pravi obdržati ravnotežje. Nazaj nisem mogel več, razen po zraku. Torej naprej! Saj imam do one lašte še slaba dva metra. Zapazil sem nekaj neznatnih stopov, ravno prave za prste. Z rokami sem se prosto naslanjal na skalo ter v silni napetosti iskal s prsti nog tiste borne stope. Posrečilo se mi je, da sem se splazil do one ozke lašte. Zabil sem tam klin v edino špranjo kar tako, da sem sploh imel kaj opraviti. Saj situacija je bila dobljena! Videl sem rob plošče, za njim sem slutil kamin. Splezal sem do roba plošče, zabil klin za stop in drugega za lastno varovanje. Sledil je tovariš, še pred njim pa oba nahrbtnika.

Res, za robom sva našla kamin. Sicer je bil precej strm in na vrhu celo malo previsen, pa je v njem že šlo. Mimo odpočenega bolvana sva zavila okoli roba na ploščato teraso (8). Prečkala sva na levo za celo dolžino vrvi ter prišla v silno razbito skalovje. Plezala sva kar slepo naprej in sva nekajkrat zašla v zelo sitne položaje. Na neki s prodom pokriti polici bi šla kmalu oba skupaj po zraku navzdol, ko se je pod nama nenadoma podsulo skalovje.

Po lahkih skalah sva nato prečkala proti levi ter dospela do navpične zajede (9), ki vodi v škrbino na vrhu Križevega grebena. Plezala sva po njej za dve dolžini vrvi večinoma v razkoraku ter končno stala v škrbini po deveturnem boju z raznimi zaprekami v stebru.

Problem je bil rešen, previsi pa še čakajo in ne bova jih pozabila. Našla in preplezala sva prehod v ozkem delu stebra ter mu s tem odvzela oni sloves o neprehodnosti. Plezanje samo pa je v tem ozkem delu od točke 4 do točke 8 zelo težavno in združeno z uporabo klinov. V pasu pod točko 4 in nad točko 8 pa si lahko poljubno iščeš prehodov. Midva z Režekom sva se ves čas držala smeri, ki jo kaže steber sam s svojo zgradbo.

Dr. Milko Hrašovec, Celje:

Bežni utrinki s planinskega kongresa v Skoplju

Dušanova prestolica ob zelenem Vardarju je lani vabila jugoslovanske planince na planinski kongres. V najboljšem razpoloženju smo slovenski planinci pohiteli na jug, gledat, kako se tam razvija planinstvo.

V Zidanem Mostu smo se, kar nas je bilo iz Celja — teh nas je bilo polovica slovenskih udeležencev — sestali z udeleženci iz Ljubljane in okolice. Oprema mnogih je kazala, da so se pripravili kakor za kraje, kjer ne oskrba ne varnost ni na višku. Izrekla se je kaka beseda o kačakah, medvedih, volkovih. To pa je le povečalo mikavnost.

Skoplje: Cerkev sv. Spasa, lesorez

V Beogradu prestopimo v nabito poln vlak za Skoplje, dospemo v Niš in se mimo kumanovskih bojnih poljan počasi bližamo Skoplju. Tu so planinci, člani planinarskega društva »Jug«, na kolodvoru nam planincem gostom priredili lep sprejem.

Le žal, da teh gostov ni bilo še več.

Dušanova prestolica je v 14 letih, odkar je nisem videl, sijajno napredovala. Povsod je opaziti krepko roko in voljo do nadaljnjega dela. Čisto nezadosten je postal stari kolodvorček. Tudi še, žal, ni vodovoda in kanalizacije; kakor pa so pravili domačini, bo nedostatek kmalu odpravljen. Tudi nova, močnejša električna centrala (iz Treske) je zagotovljena.

Življenje je v Skoplju nenavadno živahno. Večerna promenada, po glavni ulici od kolodvora do mogočnega Oficirskega Doma, po obsegu ne zaostaja za korzom v Beogradu in je še živahnejša.

V Skoplju je živ mozaik prebivalcev: pravoslavni, muslimani, Arnavti, cigani, cincari; srečavamo višek elegance, vmes pa človeška bitja v samih capah, zapad in vzhod v skrajnostih. V gneči se privajajo majhni konji in osli, ki prenašajo težka bremena in zraven nosijo še gospodarja. Ogromni promet urejajo prometni stražniki v lepih uniformah.

Lega Skoplja je krasna. Da bi bila brda, ki ga obdajajo, zelena in porasla z gozdovi kakor pri nas, bi bilo Skoplje ne samo eno naših najlepših, ampak tudi najbolj zdravih mest naše države. Povsod v Južni Srbiji se sicer vidi vestno pogozdovanje, ki je najvažnejši gospodarski problem dežele. Nad vse zanimiv je pogled s Sahat-kule. Glavne zanimivosti so turške džamije, pravoslavne cerkve, posebno ona sv. Spasa, novi Hram Slave, Dušanov grad, turški predel mesta s čaršijo, ciganski del, v okolici pa vzorni vinogradi.

Že na predkonferenci delegatov smo predelali vso važnejšo tvarino. Kongres je izvršil mnogo podrobnega dela, pa tudi mnogo lepih in smelih načrtov so delegati obravnavali. Iz vseh besed je izhajala

ugotovitev, da je planinski pokret visoko naroden in vzgojen činitelj, ki ga je treba z vsemi sredstvi podpirati. Planinarska armada raste leto za letom, v njo je treba uvrstiti v čim večji meri mladino. Baš mladina je tvorila važen del razgovorov. Ugotovilo pa se je pri kongresu, da vprav najmerodajnejši činitelji še ne posvečajo planinstvu prave pozornosti.

Kongres sam se je vršil v slavnostni, prelestni dvorani Oficirskega Doma, najveličastnejšega v državi. Kar premore Skoplje zastopnikov civilnih, vojaških in cerkvenih oblasti, so počastili kongres. Taka pozornost nam je kajpada ugajala. Posebno simpatičen je bil nastop mestnega župana. Gotovo je to: led je prebit in planinstvo je v Južni Srbiji na zmagovitem pohodu.

Foto Fr. Vilhar
Minaret džamije, Debar

Foto dr. A. Brilej
Motio iz Rijeke Crnojevića

V raznih skupinah smo se udeleženci razšli. Jaz sem pristopil k družbi, ki je v velikih avtobusih prevozila najlepše predele Južne Srbije. Planinski mesti Tetovo in Gostivar se odlikujeta s krasnimi nepreglednimi sadovnjaki; tu zorijo znamenita tetovska jabolka, hruške, breskve in slive. Vzorne drevesnice kažejo, da se sadjereja umno goji.

Skladišča sadja, ki je vse lepo odbrano in vloženo v zaboje, pa kažejo, kako velik je izvoz. Nepozabne vtise zapušča pot čez Mavrove Hanove z izbornimi postrvmi, čez klisuro Radike in obmejni Debar, o katerem je nekdanj šel glas, da je v njem več zlata nego v Carigradu.

Vprav ko se je naša družba vozila tod, je bila božja pot v manastiru sv. Jovana Bigorskega. Znameniti samostan, s krasnim razgledom na Korab,

Foto Fr. Vilhar

Manastir sv. Jovana Bigorskega

divji planinski potok. Onstran potoka se dviga mogočni Korab, po katerega grebenih poteka meja med našo državo in Albanijo. S prostim očesom dobro vidimo naše obmejne karaule.

Po dolini Crnega Drima med visokimi gorovji gre dalje naša pot.

Dolina se razširi in že vidimo v daljavi modro gladino znamenitega Ohridskega jezera. Mimo Struge, z znanimi lovišči jegulj in postrvi, gre cesta prav ob obali jezera. Nešteto divjih rac plava v nemirni, po južnem vetru razburkani vodi. Prodišče jezera je na kilometre daleč najsijajnejše kopališče s finim peskom. — Že nas pozdravlja Ohrid z mogočnimi ostanki stare trdnjave, z razpadlimi samostani; neverjetno pestro je prebivalstvo v starem delu mesta, obrežje pa moderno. Z veseljem slišimo, da obisk tujcev vsako leto narašča: letos je bilo vse prenapolnjeno.

Proti večeru še zdrčimo ob obali k znamenitemu samostanu sv. Nauma. Pod njim je zasedran naš bojni brod. Iz Ohrida

je nudil ta dan kaj živopisno sliko. Na stotine je prihajalo vernikov, vsi v narodnih nošah, peš, na konjih in oslih, na vozovih, staro in mlado, moške in žene.

Mnogo tolstih, s trakovi okrašenih kostrunov so gnali s seboj kot dar samostanu. Široke, pokrite pa odprte lope nudijo stotinam vernikov prenočišče in bivališče za noč in dan. Vsi verniki so ta dan gostje samostana, hrana se jim pripravlja v ogromnih kotlih samostanske kuhinje.

V samostanu je polno neprecenljivih vrednosti in zanimivosti, ki jih svečeniki uslužno razkazujejo. Pri vhodu izvira studenček, pod samostanom drvi ob lepi cesti

Foto dr. A. Brilej

Črnogorska idila

vodi pot preko Resna, z znamenito sadjerejo, proti Bitolju. V daljavi pozdravimo ogromno vodno gladino Prespanskega jezera.

Bitolj ima najznamenitejšo in najživahnejšo čaršijo, kar sem jih videl. Normalnotirna proga ga veže s Solunom; dograjena, pa ne še otvorena je proga tudi preko Prilepa do Velesa. Prilep poznamo vsi po razvalinah Markovega gradu; kule gradu, kjer je gospodaril kraljevič Marko s svojim šarcem, so prav dobro ohranjene.

Prilepsko polje je znano po svojem odličnem duhanu. Preko sedla Babune pelje cesta, ki se glede drzne izvedbe in divje okolice lahko primerja z vsako v Evropi. Po njej se približamo Vardarju in ga dosežemo v Velesu, ki leži amfiteatralično na njegovem bregu. Preko Skoplja in Kačanika dospemo na zgodovinsko Kosovo Polje.

Foto Fr. Vilhar

Tetovo: Šarena džamija

Značaj tega Polja je tužen, kakor so prostrana in široka njega polja. Preko carskega Prizrena posetimo manastir Velike Dečane. Vsak kamen spominja Srbe na slavno zgodovino ter na veličino in moč njih pravoslavne kulture. Peč z znamenito patrijaršijo je pravo planinsko mesto. Saj leži na vznožju visokih gora ob divjem potoku pri vходу v znamenito Rugovsko klisuro. Tod se je vršil 1. 1915 umik srbske vojske, ki mu ni primere v zgodovini; smrt v očeh, svobodo pred očmi.

Danes je nekdanj razvpita soteska premagana; preko nje je izpeljana sijajna avtomobilska cesta.

Do višine 1800 metrov, prav v planinski okoliš, se dvignemo trikrat, in trikrat zopet brzimo po vratolomnih vijugah v dolino.

Z zadnjega vrha pozdravljamo zemljo junaške Črne Gore. Stasiti moški z značilnimi čepicami in zdrave, lepe ženske nas srečavajo. Nešteto krasnih planinskih vidikov se nam odpira: strme, gole, s snegom pokrite gore, tihe doline, divji hudourniki, mogočni gozdovi: panorama se menja vsak trenutek in trudnim očem ne dovoli počitka.

V daljavi se zasveti modra gladina Plavskega jezera, tega kraja nega mejnega koticčka, ki so si ga priborili junaški Črnogorci v balkanskih vojnah.

Preko Andrijevice dospemo ob divje šumeči zeleni Bistrici do največjega mesta nekdanje Črne Gore, Podgorice. Mesto leži le kakih 40 metrov nad morjem.

Iz Podgorice odbrzimo proti Rijeki Crnojevića, ki je zvezana s Skadarskim jezerom. Tu je lep kraljev dvorec.

Kmalu smo v srcu Črne Gore, v Cetinju. Mesto ima silno široke in dolge ulice, pa brez mesnega značaja; zadnji čas stavi mnogo velikih hiš banska uprava Zetske banovine, ki ima tu svoj sedež. Ko smo si v naglici ogledali mesto, smo preko Njegošev pod silnim Lovćenom odhiteli po znanih vratolomnih serpentinah v Kotor, tu na parobrod do Splita in tam na vlak, domov.

Planinski trmoglavcevec na Košuti

Trmoglavci smo pravzaprav vsi ljudje, nekateri se tega zavedajo, drugi ne. Med planinci je dokaj zavednih trmoglavcev, posebno med tistimi, ki hodijo s potov na »svoje«. Taki trmoglavci rinejo kar tjavendan po gorah; ne zadrži jih ne megla, ne dež, ne sneg; kaj še oskrbnikova svarilna beseda! V svoji trmi ne odnehajo, trmoglavijo dalje in dalje, pripravljeni tudi, da — strmoglavijo. Marsikdo taji to trmoglavost, a jaz rad priznam, da sem bil že večkrat tak trmoglavcevec, posebno leta 1933 na Košuti.

Kako je bilo? Kljub napovedi in kljub vsem znakom slabega vremena sem odrinil sam na Košuto. Čim bolj sem se bližal Domu na Kovcah, tem bolj sem bil prepričan, da mi bo prihodnji dan vreme skvarilo moj načrt, prelesti greben od Škrbine preko Košutnikovega Turna tja do Meli. »Vseeno poskusim!« sem trmoglavil sam zase.

Pridem v Dom. Tam je bila zbrana prijetna družba, ki me je kmalu potegnila medse. Mari naj kar ostanem prihodnji dan rajši v Domu? »Ne!« oporeka v meni trmoglavcevec. Oskrbnica sama me svari: »Nikar tja gori v tem slabem vremenu! Prehod preko Košutnikovega Turna je nevaren!« »Poskusim vseeno,« ji odgovorim, ko grem spat. Deževalo je ponoči, zjutraj je bil greben ves zadelan v meglo, do Škrbine pa je bilo še vedro. Odpravil sem se na pot.

Po stezici pridem na planino Šija, od tam zavijem kar povprek po strmi travi proti Škrbini. Menda pelje gori kaka pot, a jaz je nisem zasledil. Kaj bo šele od Škrbine naprej, ker bo treba v meglo? A odnehati nisem hotel. S Škrbine zavijem kar po travnatem grebenu v meglo. Pridem na prvi vrh, grem na drugega in zopet na tretjega, a se ne spoznam, kje hodim. Vrhovi imajo imena, a kdo jih določi v megli? Le tu in tam vidim državne mejnike, ki mi kažejo smer. Kje sem? Pridem do visoke ograje. Oho, tukaj smo: začne se Bornovo lovišče. Grem in hodim ob ograji dalje, dalje, a ograja se vleče v neskončnost. Že začne deževati in nato padati babje pšeno. Kaj, ko bi jo pobrisal v dolino? »Ne!« se oglasi v meni trmoglavcevec. »Le naprej!«

Naposled je ograja konec. Pridem do skalnatega grebena. Tukaj se bo pa začela »ta huda« si mislim. Rinem po grebenu, objemljem skale ali jih preskakujem, mine ura, a grebenu ni konca. Kje je vrh Košutnikovega Turna? Ali je sploh kako troznamenje na vrhu? Morda sem že prešel vrh? To mi blodi po glavi. Megla pa je trda in neusmiljena; četudi se semintja malo razredči, se potem le

Foto dr. A. Brilej

Košutnikov Turn

še bolj zgosti, vsak pregled je nemogoč. Pridem ves premočen do neke škrbine. S Koroške pripelje tod zavarovana, a ne zaznamovana pot. Kje sem? Ali sem že bil na Košutnikovem Turnu? Grem še dalje po grebenu. Dosežem nov vrh, na njem škatlo s podpisi. Evo, Košutnikov Turen! Podpisi — sami nemški! Zdaj bo vsaj eden slovenski, planinskega trmoglavca!

Kam sedaj, v megli, brez razgleda? »Naprej do Meli!« se oglašča trmoglavec. Kmalu se greben razcepi. Kateri je pravi? Megla gosta, da bi jo zajemal kar z žlico. Čakam, da bi se vsaj malo odprla. Nič! »Ali nazaj?« »Rabi pamet!« pravi tajna sila. Ubral sem jo — nazaj: pamet je premagala trmo!

Preko vrha zlezem nazaj v Škrbino. Tam pa zavijem po strmi travi navzdol po južnem pobočju, kjer pridem kmalu na Bornovo lovsko pot, ki pelje v dolino. Iz megle se je pokazalo solnce. Gori v megli je ostala moja trma.

Naš kotiček

SKOZI KRALJESTVO DOLOMITOV*

Vinko Zor.

Zasedli smo avtobus in odhiteli, kakor poje pesem: »Moj fantič je na Tirolsko vandrov«, v nedeljskem jutranjem svitu preko Gorenjske proti Kranjski Gori. V vsej svoji krasoti se je skupina Martuljka poslavljala od nas s ponosno zavestjo: »Le pojdite v širni svet... Spoznali boste, da sem tudi jaz biser v kroni alpskih lepot.« Čez Podkorensko sedlo je drvel naš voz v lepo Ziljsko dolino in komaj smo se dobro zavedali, smo bili že v Beljaku. — Po kratkem oddihu smo nadaljevali vožnjo ob bregu Drave proti Spitalu. Naši potniki so se že oborožili s temnozelenimi očali in ni čuda, da so videli hiše, ki so bile sicer bele, vse zelene. Že vozimo skozi trg Spital mimo krasnega gradu Porcia, kjer je nekoč počival znameniti Wallenstein. Skozi romantično sotesko ob Lieseri med mogočnimi stenami je lepo izklesana cesta, ki vodi proti Millstättskemu jezeru. V sredini jezera stoji starodavni trg z zgodovinsko znamenitim gradom in samostanom. Ogledali smo si stavbe in slikovito letovišče. Ostrmeli smo pred čudovito ohranjenim romanskim portalom iz 7. stoletja, ki krasi cerkev. Vabili so nas hladni jezerski valovi, toda poslušati smo morali ukaz ceste, ki pozna na potovanju povelje: »Oj le naprej, oj le naprej!« Pot nas je vodila skozi Lurnsko Polje, nekdanjo Tiburnijo, ki pa so jo pozneje posedli Slovenci. Imena vasi, gora in potokov (Globnica, Dolnica, Slap) nas spominjajo, da so tod bivali naši predniki. Že smo na pragu Tirolske dežele. Nekdo pravi: »Tirolca pamet sreča, ko je star 50 let,« in naš Abrahamov kandidat vzklikne: »Bog ve, ali bo tudi mene srečala pamet na Tirolskem ali ne.« Svetovali so mu drugi, da jo bo srečal v Judovski ulici v Ljubljani.

Na Toblaškem Polju, ne daleč od Innichena, teče sedaj meja med Italijo in Avstrijo. Ker smo skozi Avstrijo prevozili progo 148 km, smo morali na meji plačati odškodnino za uporabo ceste. Nato so Italijani prebrskali naše potne listine in nam želeli srečno pot. Solnce se je že nagibalo proti zatonu, njegovi

* SPD v Ljubljani nudi podružnicam ta spis, s 60 skioptičnimi slikami, za predavanja.

Skupina Sella s Piz Boe (3152 m)

Foto Oskar Tominc

poslednji žarki so se poslavljali od lepe samostanske kapele božjega groba v Innichenu. Tu je bil nekoč postavljen samostan z namenom, da se od tod pokristjanijo karantanski Slovenci. Do semkaj torej segajo slovenski grobovi.

Toblach je središče tujskega prometa v Pustriški dolini. Leži v višini 1200 m in tvori razvodje med Dravo in Rienzom. Naša ekspedicija se je vgnedila pri »Črnem Orlu«. Sobe, kakor tudi prehrana, so bile zelo poceni. Po večerji je naš operni tenorist g. Gostič na željo dunajskega skladatelja in glasbenega kritika dr. Korngolda, ki se je mudil tukaj na letovišču, zapel nekaj naših narodnih pesmic; dr. Korngold in njegov tovariš iz Monakovega sta jih pridno beležila. — Komaj so solnčni žarki pozlatili vrhove Neunerkofta, smo se s pesmijo poslovili od hišnega gospodarja in že smo hiteli po starodavni cesti Strada Alemagna, ki spaja Pustriško dolino z Beneško ravnino. Severni vhod v Dolomite čuvata na levi Neunerkofel, na desni Sarkerkofel. V sredi Höllensteina leži Toblaško jezero; ob njem vozi električna železnica iz Toblacha v Cortino. V svoje območje nas sprejme Dürnstein ter nas pozdravi z glasnim šumom slap Flodig. Na levo se prikaže Monte Piano, za katerega vrh so se borili skozi dve leti Avstrijci in Italijani. Razvaline trdnjave Landro in hotela pričajo še danes o hudih bojih.

Žalostno pretoklost nam zabriše prelep pogled na Monte Cristallo 3216 m. Velikan ogleduje svoje obličje v temnomodrem Dürnsteinskem jezeru. Rjavordeče stene so na lahko pokrite s svežim snegom. V vznožju so macesnovi gozdovi, v ospredju pa jezero. Vse to tvori idilično gorsko letovišče. Od tu se odcepi čez prelaz Cima Banche proti Cortini; po tej dolini gre tudi železnica. Toda mi se okrenemo na levo proti prelazu Trecroce. Očarljivi so pogledi na

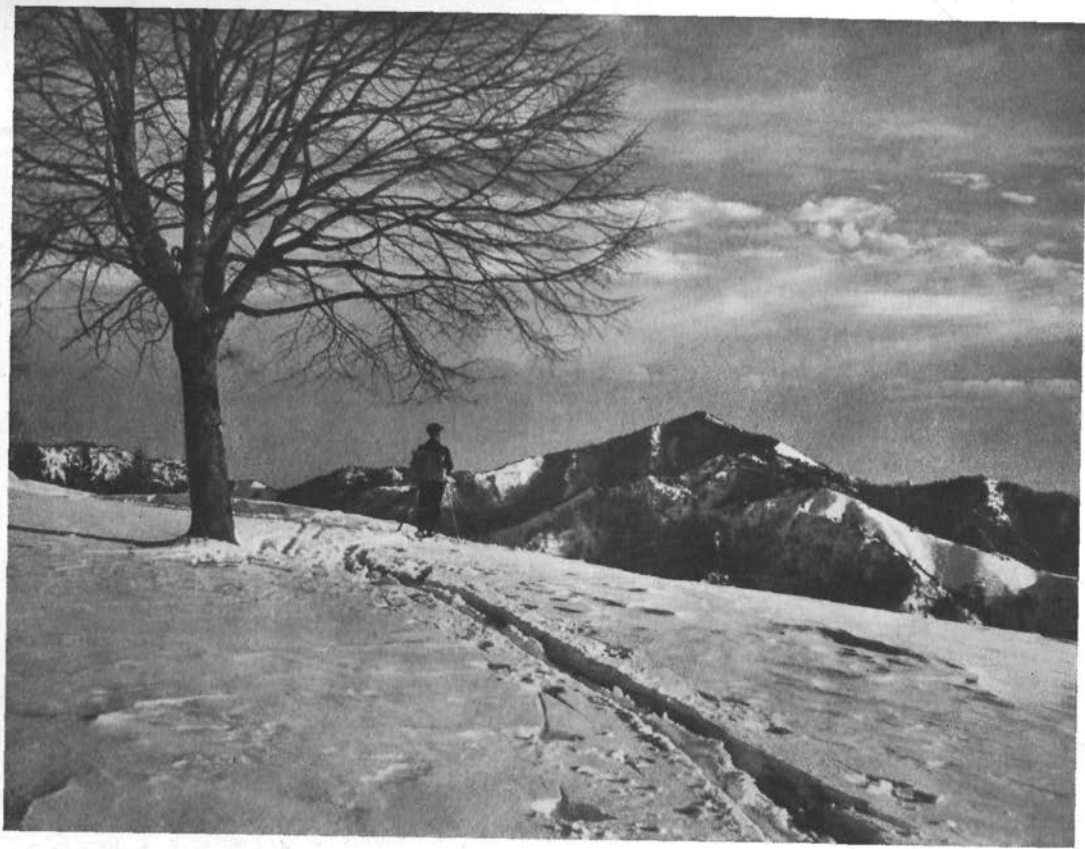
Drei Zinnen, ki imajo od daleč podobo pariške katedrale Notre Dame z odsekanimi stolpi. Bistvo Dolomitov tvorijo številni stolpi, stolpiči in igle, rdečerrjave barve. Dolomiti imajo svoje ime po francoskem naravoslovcu Dolomieu, ki je prvi ugotovil njihovo sestavino. Dolomit je tvorba apnenca in magnezije; vsled tega je to pogorje krhko in izpreminja hitro svoje oblike. Ni čuda, da te svojevrstne skalnate skupine zapuščajo človeku vtise, kakršnih po drugih Alpah zastoj iščemo.

Ob dolomitski cesti se razvija panorama v nepričakovani lepoti in veličastvu, ki je pač edinstvena v gorskih krasotah. Pred nami, v višini 1755 m, se naenkrat razgrne temnozeleno jezero Misurina, obdano s krasnimi hoteli. Kakor venec obdajajo jezero temnozeleni gozdovi in nad njimi sočnati pašniki, iz katerih se kakor nepristopne dvigujejo stene orjaške Sorapis, na levo pa vrhovi Monte Cristallo, kateremu smo že prišli za hrbet. Ni čuda, da je Misurina s svojim jezerom, s svojimi planinami tudi priznana zimsko letovišče, priljubljeno zlasti smučarjem.

V lahnem vzponu se bližamo prelazu Trecroce. Svoje ime je dobil po treh križih, ki so stali na grobu matere in dveh njenih otrok, katere je zalotila mrzla noč v teh gorah, da so vsi naenkrat zmrznili. Pod nami se začenja polagoma odpirati nov svet; široka kotlina, podobna areni mogočnega amfiteatra, leži pod nami. Sredi te arene se dviguje mesto Cortina d'Ampezzo, srce Dolomitov, »magnifica Comunita d'Ampezzo«, kakor so jo imenovali benečanski doži. Leži v višini 1400 m in šteje okoli 4000 prebivalcev. Po svoji čudoviti legi sredi planinskega sveta je priznano gorsko letovišče in shajališče turistov. Tu se križajo štiri doline s štirimi cestami. Kaj živahno je tod življenje v poletnih mesecih, ko čujete letoviščarje kramljati v vseh evropskih jezikih. Trgovine so polne ampečanskih čipk. Toda Cortina ni samo letno letovišče, temveč najidealnejši kraj za zimski sport. Kako lepo se bleste v zimskem snegu strme stene Pomagagnona, v vnožju katerega so krasni smuški tereni! Nič manj očarljiv je pogled na Cortino proti stenam 3200 m visoke Tofane; njene stene se nam zde poleti kakor tudi pozimi kraljevske veličastne.

Cesta zavije med zelene košenice in cvetoče travnike proti Tofani. Iz mesta vodi nad nami žična železnica na Pokol, ki leži 200 m nad Cortino. Od tu je silno lep pogled na gorski venec Ampezzanskih Dolomitov. Vsi ti venci obdajajo Cortino in široko dolino proti prelazu Falzarego (2117 m). Prihajamo na teren, kjer so bili najhujši boji za prelaz Falzarego. Tik ceste pod vrhom prelaza stoji v razvalinah vojaška naselbina. Med drugimi zapazimo poslopje, zgrajeno v venecijanskem slogu; tam je bila nastanjena komanda tega oddelka. Levo od vrha Tofane je vrh Castelletto, ki so ga imele avstrijske čete v svoji lasti. Po brezuspešnih bojih so Italijani v živo skalo zvrtili pol kilometra dolg rov in so prišli skoro pod vrh Castelletta, v ta rov so spravili 35.000 kg razstrelilne želatine in jo 12. julija 1916 ob 3 zažgali. Vrh gore z avstrijsko posadko je zletel v zrak.

S prelaza Falzarego je pač najlepši pogled na ledene poljane Marmolate, ki se po pravici nazivlje kraljica Dolomitov. Njeno krono tvorijo v solncu se bliščeči ledeniki, njena kraljevska pleča pokrivajo snežene poljane, bele ko hermelin. Ne daleč od tod so čudovite oblike, znane pod imenom Cinque Torri. To so orjaške skalnate kocke, pravi plezalni vrtovi. Prav na tem kraju se je vršilo v svetovni vojni ono dejanje, ki ga je Trenker tako lepo posnel v filmu »Gore v plamenih«. Hotelir nam pove, da se je mudil tukaj Trenker šest tednov, ko je

Tošč s Sv. Ožbolta

Foto prof. Janko Raabnik

režiral boje na tej gori. Cele stene so še zdaj preprežene s strelskimi jarki in kavernami. Na skalnatih vrhovih in ob strmih prepadih so si stali sovražniki nasproti. Avstrijci so n.pr. dvakrat podminirali italijanske postojanke in jih pognali v zrak, prav tako pa tudi Italijani. Velikanski peščeni plazovi spodaj pričajo o posledicah razstreljevanj. Kake pol ure nad cesto je vojaški muzej za gorske vojne: Vsi strelski jarki, kaverne in opazovalnice, vse je ohranjeno prav

*Vajoletni
stolpi v
Rosengartnu*

*Foto
Oskar Tominc*

tako, kakor je bilo ob času vojne... Šopek planik sem si utrgal v spomin na to strahotno bojno polje.

Že drčimo po krasni cesti navzdol v lepih serpentinah, po strmem pobočju, tudi skozi predor. Čudoviti so pogledi na Sasso di Stria ali, kakor jo tudi imenujejo, čarovniško goro; njeni grebeni so razorani in se dvigujejo kot nedosegljivi stolpi proti nebu. Pokaže se Col di Lana, ki obvlada ne samo dolino Cordevole, temveč celo pokrajino nad prelazom Falzarego in Pordoi. Številni vojaški grobovi ter pokopališče ob cesti pričajo o srditih bojih za to goro: 18. aprila 1916

je počila mina in odnesla vrh gore v zrak. Col di Lana je ugasel ognjenik; topot je na umeten način oživel njegovo delovanje. Ta peklena igra se je še trikrat ponovila: 18.000 italijanskih grobov priča, kako malo se ceni človeško življenje. Priznati pa moramo, da Italijani zelo lepo gojijo vojaška pokopališča.

Od Andraca do Buchensteina je cesta izpeljana nad groznimi prepadi. Vsepovsod so nabiti svarilni znaki z mrtvaško glavo. Ako bi avto le za pol metra spremenil smer, bi zdrčali v 400 m globoke prepade Cordevole. Kakor lastovije gnezdo je prilepljen Buchenstein na pobočje Col di Lana. Okrog zvonika se stiskajo hiše — pravi nebotičniki; pred cerkvijo stoji spomenik deklice od Stringesa, o kateri pravijo, da je za časa francoskih bojev ustavila bežeče Tirolce ter jih vodila v boj proti Francozom.

Nadaljevali smo pot proti Pordoiskemu sedlu. Cesta se polagoma dviguje; kakor bele pentlje na zeleni obleki se od daleč vidijo serpentine. V ozadju pa se dviguje nad 3000 m visoka gora Sasso Lungo. Na levo in desno so sočnati travniki s pastirskimi stani in svislimi. Po sredi planine se vije ko mleko bela Cordevola, ki dobiva svoje pritoke izpod snega. Vsa pokrajina je iz črnega porfirja in visoko porasla. Že smo na vrhu prelaza, na katerem stoji mogočen hotel in bela piramida. Dosegli smo višino 2250 m; to je najvišje sedlo v Dolomitih. V ozadju vidimo steno Sasso Lungo, na levo pa Cima Pordoi z impozantno Sella-skupino. Tu je tudi najvišje ležeče vojaško pokopališče, sredi katerega se dviguje križ, ozadje pa tvorijo rjavordeče stene prej imenovane skupine. Popoldansko sonce je raztopilo ledene obronke, tu in tam se odtrga ledena gora ter s hruščem in truščem pada v nižino. Pod tem sedlom pridemo na nov prelaz Sella. Od tu se odcepi cesta, ki vodi po dolini Gröden proti Bocnu. Naša pot drži na levo proti Canazai. Na vsakem ovinku se nam odpre nov pogled na strme stene Boespitze, ki je precej slična Triglavski Steni s Črnim Grabnom. Na desni pa že zapazimo nad dolino Fasa Vajoletspitze, ki se dviguje iz Rosengartenove skupine proti nebu. V dolini ob vznožju tega prelaza je prijazno turistovsko središče Canazai, odkoder vodi pot na Marmolato, na Sella, na Rodello ter Saiserske Alpe. Skupina Landkofla ter razni drugi »Kofel-i« nudijo obilo prilike, da si turisti preizkusijo svoje izvežbane moči pa tudi podplate plezalk. Prebivalci te doline, »Fazanarji«, so Ladinci, torej potomci prebivalcev v Alpah, ki so si do danes ohranili svoj jezik, svoje šege in običaje. Prijazno pozdravljajo tujca; tudi ženske imajo klobuke iz klobučevine, slične ko moški, ter jih pri pozdravu prav tako dvigajo kakor moški. Če prestopijo cerkveni prag, se odkrije in so odkrite v cerkvi.

Naskočili smo četrti prelaz ta dan in preizkusili znova moč našega motorja ter izvežbanost našega šoferja. Čim višje se dvigujemo, tem lepši postaja razgled nazaj in naprej. Na meji, kjer kljubujejo zadnji macesni in si ogledujejo polomljene ude v malem jezeru, se dviga orjaška skupina Latemarja. Zdi se, da so te vrhove postavila semkaj bajna bitja, da tod prebivajo gorske vile in rojenice. Okrog in okrog se razprostirajo cvetlične poljane z bujnim alpskim cvetjem. Kakor da še ni dosti naravnih lepot nakopičenih, se je zablestelo pred nami smaragdno zeleno Karersko jezero, v katerem se kaj lepo odsevajo sneženi plazovi ter razorano obličje Latemarja. Na desno nad nami se dviguje Rosengarten, katerega stene so v resnici podobne rdečim rožam. Vsa ta pokrajina se mi je zdela, da sliči našemu Martuljku. Pred nami je Bocanska kotlina, nad njo Öztalske in Stubaiske Alpe s svojimi ledeniki. Ta okolica slovi kot priljubljeno letovišče, kot rendez-vous elegantne mednarodne publike. Neizbrisni bodo ostali

Karersee (1530 m) z Latemarsko skupino Foto Oskar Tominc

vtisi tega dne v naših srcih! Krasno vreme, lepa vožnja brez najmanjšega defekta, židano razpoloženje, bizarne oblike Dolomitov, zelene doline in strme serpentine — vse to je bilo pravo doživetje. Prebivalci Ladinci, pa tudi Nemci, s katerimi smo prišli v stik, so se žalostno ozirali proti severu, proti Brennerju. Nič kaj niso zadovoljni z novimi gospodarji; tare jih še danes žalost po izgubljeni Tirolski.

Kot zadnja nagrada za lepo pot nas je iznenadila soteska Eggentala pri Bocnu. Levo in desno nad nami so visoke stene iz temnega porfirja, ožina postane tako tesna, da tvori ozek žleb, po katerem divje besni razjarjeni potok. Cesto so morali vklesati v živo steno in jo naravnati skozi predore. Vrste se mostovi, galerije in predori, vmes pa pada visok slap. Vhod v to dolino čuva starodavni grad Haselburg na strmi pečini. Pod njim se solnčijo sadni vrtovi in vinogradi. Na pobočju Sv. Magdalene in Justine zori poleg vinskega soka tudi smokva in granatno jabolko. Bocen ima 40.000 prebivalcev; leži v dolini Adiže. V polkrogu je mesto obdano z gorami, po Sarnski dolini vodi glavna prometna žila od Brennerja do Gardskega jezera. Tu vlada milo in zdravo podnebje tako v cvetoči pomladi, kakor v pozni jeseni. Iz mesta vodi 5 gorskih železnic na razne razgledne točke. Tu je bila zgrajena tudi prva vzpenjača v Evropi. Najbolj obiskana izletna točka je na goro Ritten; v nekaj minutah prestavi železnica izletnika iz doline na višave in cvetoče livade. Že pri slapu v Eggentalu se nam je pridružil šofer, ki je svoja mlada leta preživel v Ljubljani in na Bledu. Na podlagi jugoslovanske označke na avtobusu je takoj ugotovil, odkod smo. Bil je vesel naše družbe in se nam je ponudil za vodnika po Bocnu. Zaradi tega smo hitro ogledali vse zanimivosti, ki jih hrani mesto. Ugotovili smo, da je iz trgovskega Bocna postalo tujsko prometno središče. Odkar so izpeljane krasne avtomobilske ceste skoraj do vseh vrhov, vlada zlasti v poletnem času tu živahno življenje.

Že proti večeru smo odbrneli proti Meranu, ker nas je naslednji dan čakala dolga tura čez Stilfserjoch v Milan. Dolina Adiže je idilična, polna lepih gradov in vil. Cesta se vije med vrtovi in vinogradi. Tik pred Terlanom, krajem, kjer zori najboljše tirolsko vino, stoji na strmi skali razvalina gradu, kjer je vladala nekoč zgodovinska »krasotica« Margareta Maultasch. Ozadje temu gradu tvori silhueta Mendelgebirge. Tudi Meran ima slično lego ko Bocen. Po pravici se to mesto imenuje najboljše klimatično zdravilišče v južnih Alpah. Stari del mesta, kamor vodijo mestna vrata, leži pod Küchelbergom; novi del mesta je široko razprostrt med sadnimi vrtovi in vinogradi. — Evropsko znana je meranska »Traubenkura«, zdravljenje z grozdem, katero si privoščijo one osebe, ki bi rade shujšale ali pravzaprav dosegle »moderno linijo«. — Zelo lep je stekleni zdraviliški dom, kjer se vrše koncerti. Tik nad mestom na strmem pobočju je grad Tirol, sedež nekdanjih Tirolskih grofov, ki so vladali nad deželo. Dežela je dobila ime ravno po tem gradu. Značaj Tirolcev je precej soroden z našimi Gorenjci. Ljubitelji so gora in lepih tirolskih jodlerjev; zato ni čuda, da nam tovrstna pesem doni iz preprostih hiš, kakor tudi iz gradov. Najbolj priljubljen njihov instrument pa so citre. V to glasbo so položili svoje srce in svoj značaj.

Naslednji dan smo drčali po dolini Vintschgau, odkoder baje izvirajo tudi naši gorenjski Finžgarji; tudi ta dolina ima veliko sličnost z našo Gorenjsko. Kmalu nas pozdravijo snežnobeli vrhovi Ortlerjeve skupine, na desni pa nas spremljajo Ötztalske Alpe. V Spondingu na križišču dveh dolin, izmed katerih ena vodi na prelaz Jaufen proti Sterzingu, druga pa proti Stilfserjochu, so nas ustavili fašisti ter pregledali naše potne liste. Hitro so nas pustili naprej. V tem trenutku pa pristopi trgovec s sadjem ter nam ponudi košaro svežih breskev in marelic v slovenskem jeziku. Bil je Vipavec, ki je že delj časa prodajal tukaj sadje. Ves vesel je bil, ko je zopet zaslišal domačo besedo. Pa tudi mi smo bili veseli, zato smo mu skoraj izpraznili košaro in se založili s sadjem za pot.

Zavijemo v dolino Trafoi. Po tej dolini je izpeljana cesta čez Stilfserjoch v Lombardijo. Graditi so jo začeli že leta 1820., in sicer iz vojaških ozirov. Izpeljana je s početka skozi ozko skalnato sotesko, po kateri drvi potok Sulden. Ta cesta je nele najvišja v Evropi, temveč tudi najstarejša v visokem pogorju. Polna je lepih razglednih prizorov. Gorske krasote, ki bi bile sicer dostopne le izvežbanim turistom, so z avtomobilsko cesto postale dostopne tudi neturistom. Na leto drči po tej cesti 10.000 avtomobilov. Na en sam jasen solnčen dan jih pride do 400 na vrh. Ker ima cesta višino 2759 m, zato je prehodna le v poletnih mesecih od srede junija do srede oktobra. Dolina se nekoliko razširi pri vasi Trafoi. V ozadju vidimo velikanske razvaline hotela Trafoi, ki je pogorel med svetovno vojno; nad temnimi gozdovi in črnimi stenami pa vlada kraljestvo večnega snega. Od tod drži turistovska pot na Ortler čez Payerhütte. Franzenshöhe leži v višini 2188 m in je važno izhodišče za ture na vrhove okrog Ortlerja ter na ledenik. Precejšnja strmina in ostri zavoji so naš motor tako ogreli, da smo bili prisiljeni k oddihu. Cesta se vije kakor velikanski vijak proti vrhu. Ob cesti je bilo še na metre snega. Vrh prelaza smo dosegli višino 2795 m, le 100 m nižje od vrha Triglava. Veličasten je pogled na 3904 m visoki Ortler. Modri jeziki ledenikov segajo skoraj do sedla; izpod njih se vijejo beli slapovi, ki drve v nižino. Tu pa tam se odtrga gora ledu, ki z velikanskim hruščem zdrvi navzdol. Kake četrt ure nad sedlom je vrh Dreisprachenspitze; na tej točki je bila meja med Švico in Italijo. Tu je bila najbolj zapadna točka avstrijsko-italijanske fronte.

Pred hotelom je vse polno avtomobilov in motornih koles, kakor pred našim Figovcem. Za hotelom pa smo videli smučarje, ki so se smučali v juliju. Hotelir se je zanimal za našo družbo, ker smo govorili med seboj v domačem jeziku. Ko smo mu povedali, da smo iz Ljubljane, je rekel, da pozna Ljubljano po radiu in je bil poln hvale o slovenskem petju. Cesta navzdol je bila na obeh straneh močno zasnežena. Do tri metre so bile stene visoke. — Že se bližamo Wormskemu sedlu, odkoder vodi cesta v Švico, v Graubünden. Iz zime smo prišli v pomlad. Cesta je izpeljana po strmem pobočju, Prauden imenovanem. Nič manj ko devet predorov čuva to cesto pred plazovi. Vrstijo se galerije, vmes pa šume vodopadi. Lep je pogled na spodaj ležeče vasi in na mesto Bormio. Tu so znamenite toplice. Po dolini Weltlin hitimo mimo Tirane in Sondria proti Komskem jezeru. Ker je bila cesta popolnoma ravna in asfaltirana, smo vozili z brzino od 90 do 100 km; zato ni čuda, da smo se kmalu ustavili ob zelenih valovih jezera, ki ga opevata Vergilij in Plinij. Že od nekdanj velja to jezero kot najlepše gornjeitalsko. Na koncu jezera je mesto Lecco, ki ga Manzoni tako lepo opisuje v svojih »Zaročencih«. Od tu dalje prenaša reka Adda blagoslov in rodovitnost Lombardski ravnini. Solnce se je bližalo goram, večerna zarja je odsevala v jezerskih valovih, ko smo se poslavljali od prelepega jezera, kjer je narava lepo združila sever in jug, poletje in zimo.

Obzor in društvene vesti

Model zapadnega dela Julijskih Alp. — Inženir Klodič Maks¹, ravnatelj drž. železnic v p., sin znanega rodoljuba iz Beneške Slovenije, deželnega šolskega nadzornika v Trstu, Antona Klodiča viteza Sabladolskega, je razstavil model dela Julijskih Alp (Poliški Špiki, Višnja Gora, Kanin, Mangrt, Jalovec, Krn in Matajur), dolg 50 cm, širok 45 cm. Celotni model bo obsegal ozemlje od Radovljice do Chiusaforte v vzhodnozpadni smeri, v severnojužni od Trbiža do Tolmina, oziroma Področčice, do Podbrda, t. j. okroglo 71 km v dolžino in 38 km v širino, ter zapadni del Karavank (Kepa—Stol).

Izdelek ni navaden relief, ampak pravi model. Pri reliefu zadošča splošna karakteristika teritorija v višinskem oziru, ne da bi se polagalo mnogo važnosti na podrobnosti v oblikah vrhov, grebenov, pobočij itd. Zato se tudi pri reliefu lahko uporabi za višine večje merilo kakor v horizontali, $1\frac{1}{2} : 1$ ali tudi $2 : 1$, s čimer se doseže boljša vidnost višinske konfiguracije. To pa izključuje pravilno izdelavo podrobnosti. — Od modela pa se zahteva več. Izključeno je večje višinsko merilo proti horizontalnemu. Vse se mora prilagoditi kolikor mogoče razmeram v prirodi. Vrhovi in raznolike druge karakteristike terena morajo biti tako na drobno izdelane, da jih lahko spozna vsakdo, ki je hodil po gorah in jih pazljivo motril. V koliko pa naj pridejo do izraza podrobnosti, to je odvisno od merila modela. Zelo majhni detajli se dajo napraviti v merilu $1 : 25.000$, t. j. $1 \text{ km} = 4 \text{ cm}$ ali $25 \text{ m} = 1 \text{ mm}$. Ljubljanski nebotičnik bi bil v takem merilu nekako 2 mm visok. V tem merilu je izdelal na Dunaju neki akademski kipar Visoke Ture, krasno delo, za kar je rabil 10 let, napravil je mnogo ogledov z letalom itd. Model je prevzel v svojo last »Naturhistorisches Museum« na Dunaju. Za tako delo je treba cele delavnice, mnogo časa in denarja. Tudi je potem tak model edinstven in se ne da tako lahko pomnožiti.

Zato si je izbral inž. Klodič merilo $1 : 75.000$, t. j. $1\frac{1}{2} \text{ cm} = 1 \text{ km}$ ali $1\frac{1}{2} \text{ mm} = 100 \text{ m}$. V tem merilu je mogoče podati v modelu vsaj karakteristične

¹ Glej življenjepis v Slovenskem biografskem leksikonu I. zvezek. Tehnični del članka je sestavljen po napovedbah g. inženirja samega.

podrobnosti, ne da bi se izgubljali v brezpomembne detajle. Saj bi bil v tem merilu Eiffelov stolp visok 4 mm, a naš nebotačnik $\frac{2}{3}$ mm. Karakteristične podrobnosti pa so n. pr. pri Jalovcu »Streha«, ki tvori na vrhu v južni smeri greben v obliki hrbita, dočim je proti Planici v strmi steni odrezana; iz smeri Predela pa se kaže Jalovec kakor silna, strma gmota z majhnimi škrbinami na vrhu. — Pri Spiku moremo razločiti stolp tik severno-glavne vrha; na koncu grebena, ki vodi od vrha proti severu, stolp Krnico, ob groznih severnih stenah z njihovimi policami pa na več mestih stebre, ki te stene takorekoč podpirajo, itd. Podobno je pri Mangrtu, dočim ima Kanin značaj ogromne razprostrane gmote, ki jo obroblja venec nizkih grebenov in na severni strani kakor nekake predstraže čokasti, posamezno štrleči nižji vrhovi.

Velikost modela je priročna, dá se lahko prenašati; odlivanje poljubnega števila eksemplarov ni tako dolgotrajno, čeravno tudi ni enostavno. Model se izdelava takole: Na deski prihrvstih podolžni profil grebenov in vrhov, izrezan iz debelega papirja. Na nekaterih mestih se napravijo tudi prečni profili, posamezne višinske kote izven profilov se določijo z iglami. Za vse to je služila avstrijska specialka 1 : 75.000. Po tej metodi se torej ne uporabljajo izohipse; saj jih je v visokogorskem terenu tudi na karti le malo. Potem se začne delo modeliranja s plastelinom, posebno pripravljeno fino ilovico. Pri tem delu pomagajo (na nejasnih mestih): karta 1 : 25.000, fotografije, lastne risbe na terenu, spominski vtisi iz lastnih obhodov, inženirski črt za perspektive in geometrske rešitve, temeljito razumevanje kart, itd. Je to pravzaprav umetniško delo, precej dolgotrajno in naporno. Saj je n. pr. Jalovec v tem modelu bil večkrat izdelan in — uničen, a v podrobnostih ponovno cizeliran nešteto krat. — Ko je to delo končano, se vlije na navaden način negativ iz mavca, po njem pa pozitiv, ki ga je treba ponovno reambulirati in izcizelirati. Končno se model pobarva v zračnih barvah, ki naj posnemajo kolikor mogoče vtis prirode. Tudi to je umetniško in dolgotrajno delo.

Ta model je pri nas prvi te vrste in je izdelan v vso ljubeznijo do rodne zemlje. Inž. Klodič je z občasovanj vredno marljivostjo delal na modelu celo leto. Kot znan alpinist in sodruknik »Planinskega Vestnika« je pred vojno prehodil in predelal vse Julijske Alpe. Posamezne dele je tudi zrisal in naslikal; slike vise skromno v njegovem stanovanju, iz vseh pa veje gorko čuvstvo za lepote prirode. Neopaženo je inž. Klodič posvetil vse svoje moči proučevanju naših Alp, njegov model bo trajan spominek tudi njemu.

Model bo dobro služil za planinska društva, šole, predavanja in enako. Za sedaj je razstavljen v prostorih SPD na Aleksandrovi cesti (palača Viktorija). Člane in prijatelje planinstva vabimo na ogled.

Dr. H. T.

»Duhovno življenje. La vida espiritual«. To je »družinski tednik — Revista Semanal — za slovenske izseljence«, ki izhaja v Buenos Airesu v Argentini (uprava Rio Bamba 562; za Evropo stane na leto 6 argent. pesov v papirju, t. j. 70 Din). Časopis omenjamo, ker so se našemu uredništvu poslale iz Buenos Airesa nekatere številke. — Kakor pravi naslov, je ta tednik posvečen duhovnemu, t. j. verskemu življenju slovenskih izseljencev; ne omejuje pa se na izseljence v Argentini, ampak je namenjen našim izseljencem sploh, tudi n. pr. v Evropi (Franciji itd.). Spisi, ki jih objavlja, tudi niso le verski, ampak so v pretežni večini za Slovence splošno poučni — poljudni ali pa zabavni. Pri tem so usmerjeni tako, da ohranjujejo in vzbujajo slovensko zavest in ljubezen do slovenske domovine; zelo umestno je, da so posebni odstavki posvečeni otrokom in ženstvu. Štev. 65 (z dne 27. oktobra 1934) ima na prvem mestu sliko blagopokojnega kralja Aleksandra I. — Sotrudniki so deloma domačini iz Argentine, o kateri se objavljajo vtisi z naslovom »Argentinski filmi«, po večini pa naši priznani pisatelji iz »starega sveta«; n. pr. dr. Ujčič, dr. Jože Debevec, naš velepotovalec Jos. Lavtižar iz Rateč, Janez Kalan, F. S. Finžgar in — glejte — naš Janko Mlakar. Te evropske pisatelje uredništvo pri prvem prispevku uvaja v ameriški časopis s kratkim življenjepisom (pri Mlakarju celo s sliko, ki pa očitno ni — Mlakarjeva).

Tak zbornik raztresenih udov slovenstva opravlja važno misijo skupnosti, skozi desetletja pri nas tako zanemarjeno.

Dr. J. T.

Šestdesetletnica Hrvatskega Planinarskega Društva, ustanovljenega l. 1874, se je obhajala lani, z ozirom na tegobe časa v skromnejšem obsegu, nego bi

bratje Hrvati v drugačnih razmerah praznovali tako pomembno obletnico. Oficialna proslava je bila na svečani seji matičnega HPD in njegovih podružnic dne 15. septembra 1934 v Zagrebu. Predsednik HPD, g. dr. Ante Cividini, je v svojem slavnostnem nagovoru iz zgodovine društva posnel namen društva (spoznavanje domače zemlje in prirode) ter vodilne ideje udejstvovanja (intelektualne in moralne). Istega dne se je otvorila jubilejna planinska izložba; zastopniki središnjega upravnega odbora in podružnic pa so se sestali na konferenci, kjer so razpravljali o perečih društvenih vprašanjih; glede društvenega časopisa, Hrvatskega Planinarja, so n. pr. sklenili, da se dá v zakup. Prihodnji dan, 16. septembra, se je na Medvednici blagoslovil temeljni kamen novega Tomislavovega Doma (stari je zgorel 4. februarja 1934). S tem se je zunanja proslava šestdesetletnice končala.

Kot trajen spomin in spomenik znamenite obletnice pa je HPD ob koncu leta izdalo skupno zadnje tri številke društvenega glasila, Hrvatskega Planinarja (ki izhaja izza leta 1898). Tako so dobile te tri številke značaj spomenice že po obsegu; pa tudi vsebina ustreza po enotni usmerjenosti temu značaju. Prvo tako »spomenico« je društvo izdalo ob svoji desetletnici, leta 1884; bila je tako znamenita, da se je iz nje v današnji marsikaj kot še veljavno ponatisnilo. Sploh opažamo, da se je pri naši spomenici gledalo bolj na idejno plat, nego na zgodovinsko razvojne podatke, ki jih bo o društvenem življenju morda kdo iskal, hoteč ugotoviti stanje v prejšnjih razdobjih in danes. Uvodni članek je spisal društveni predsednik in urednik dr. Ante Cividini; pod splošnim naslovom »Idejni razvoj HPD« razpravlja o »zarodku planinske ideje v Hrvatski«, kjer podarja zasluge prof. dr. J. Frischaufa kot idejnega ustanovitelja HPD ter Bude Budisavljevića in dr. Pilarja kot tistih, ki sta Frischaufovo zamisel med Hrvati oživitvorila (te tri može vidimo tudi v slikah); z uporabo novih virov se dožene, da dosedaj veljavni dan ustanovitve HPD ni dokazan; s podnaslovi »Planinska misel v službi domovine«, »Planinska misel in osebna sreča« je bila g. dr. Cividiniju dana prilika, da pokaže spretnost v obvladanju takih intimnih gesel. Dr. Fran Kušan piše o planinstvu in prirodoslovnih naukih, zelo stvarno in zgoščeno; baš ta stran planinstva se je v okviru HPD zelo uspešno gojila, ker so bili med planinci odlični strokovnjaki-prirodoslovci. Dušan S. Krivokapić razglablja realistično in temperamentno o »planinski strasti«; planinstvo mu ni sport; visoke alpinistike (plezalstva) on ne šteje v čisto planinstvo (str. 358). Rudolf Strohal je z veliko natančnostjo spisal zgodovino »Lujzinske ceste«, ki spaja Karlovac in Reko, in je opisal važne kraje ob njej (Reko, Sušak, Orehovo itd.); članki so zelo zaslужni, a spadajo v planinstvo le v najširšem pomenu te besede. — Zanimivo pišeta Josip Plaček o Srednjebosanskem gorovju in dr. Josip Flegler o planinah Hercegovine — to so važni prispevki za naše planinslovje. V »listku« je Albert Nazor objavil odo »Na planini«, Andjela Lina Horvat planinsko-pastirsko idilo v pastirski koči pod Kamniškim Sedlom, Vera Lazić pa otroški, prav za prav otroški dvogovor (po večini samogovor) dečka, ki se odpravlja na izlet v planine. — Resnični potrebi ustreza pregled hrvatsko-planinske književnosti, ki ga je sestavil zopet dr. Cividini. — Ali pa je res bilo potrebno, da so se ponatisnila časniška poročila o predstavi »Čovjeka« (to je naš »Slehernik«), ki se je priredila v korist Tomislavovega Doma? Celo s sliko pozornice.

Veselimo se napredka HPD, ki je dvajset let starejše nego naše SPD. Saj so naši cilji isti. Enako delo opravljata tudi obe društveni glasili. »Hrvatski Planinar« je v svoji 1. številki dne 1. junija 1898 takoj oznanil to soglasnost, pišeč: »I evo Hrvatskoga Planinara, koji u čednom ruhu pozdravlja hrvatski narod i bratski pruža ruku Planinskom Vestniku, glasilu pobratimskoga Slovenskega Planinskega Društva, koji izlazi već četvrtu godinu u bieloi Ljubljani.« — Dá, bratski v mišljenju, dejanju in besedah bodimo planinci od tod in tam; mi tukaj ne krenemo s tega trdnega in pri nas svojstvenega tira ne za mezinec, čeprav pri današnjih brzinah avtov in smučk morda komu vozilo smukne (prim. Hrv. Pl. 1934, str. 322) neopaženo nekam v stran. Ker smo bili in smo dobre in prave volje, se bomo vedno našli na skupni, složni poti.

To bratstvo obnavljamo, t. j. potrjujemo ob šestdesetletnici HPD.

Dr. J. T.

Razgled po planinskih časopisih

Club Alpino Italiano je imel od 1. do 3. septembra 1934 »nacionalni« (vse-državni) kongres v Trstu. Udeležba je bila znamenita: 2000 alpinistov. Iz glavnega poročila sledi, da ima društvo 63.759 članov in 140 podružnic. Preteklo leto je klub priredil ekskurzijo v Ande in v Grönland. Tekom l. 1934 je klub izdal prvi zvezek »Vodiča po gorah Italije — Guida dei monti d'Italia«; izhajal bo v 30 zvezkih. — Italija ima štiri narodne parke; četrti se je otvoril l. 1934: Passo dello Stelvio, ki obsega tudi vrh Ortlerja 3904 m in meri 84.000 ha. Klubovo glasilo »Rivista mensile« prinaša v št. 11 poleg lepih slik o imenitnih vzponih tudi o rabi cepina in derez praktičen članek, ki bi služil tudi našim turistom.

Zeitschrift d. D. u. Ö. Alpenvereins za l. 1934 prinaša članek o koroških smuških gorah, med njimi je tudi Peca. Na str. 173 je lep članek iz severnih krajev Črne Gore (dr. Bern. Bauer in Robert Hüttig iz Gradca). — Mitteilungen istega društva, zvezek 10., prinašajo članek o zaščiti narode glede rastlin in živali. Smučarje bi zanimal kratak članek o smučéh, ki so iz jekla. — Avstrijska republika izdaja za inozemce, ki ostanejo najmanj 7 dni v Avstriji, pri vožnji nazaj 60% olajšave. — Kartografični zavod na Dunaju — prej Vojnografski zavod — je izdal l. 1932 v merilu 1:25.000 list Pliberk in Višprije nad Beljakom, ki obsega deloma tudi slovensko ozemlje.

Österr. Alpenzeitung prinaša l. 1934 v 1. številki poročila o plezalnih turah v Kamniških Planinah. Dne 12. julija 1932 sta preplezala Rudolf Fritsch in Hubert Peterka z Dunaja severno steno Skute 2532 m, naslednji dan severnozapadno steno Grintavca 2595 m iz Ravne Krnice, dne 14. julija pa po severnem grebenu Kranjske Rinke 2460 m iz ozebnika gor. — V 2. številki prinaša poročilo o turi Riharda Knappa in Huberta Mayerja, ki sta 14. julija 1932 preplezala iz Krnice zapadno steno Poliškega Špika 2754 m. Štev. 3 prinaša turo Vincenca Huberja iz Železne Kaple in Ernesta Kocherja iz Rechberga, ki sta meseca avgusta 1931 preplezala severno steno Ojstrice 2350 m, dne 18. julija 1932 sta jo ponovno preplezala Raimund Sinko in Arnold Bischofberger iz Gradca. Severnovzhodno steno Divje Koze 2503 m v skupini Višnje Gore so preplezali dne 5. avgusta 1932 Adolf Bauer, dr. Rudolf Beer, Ferdinand Rumpler in Karel Wollschitz iz Gradca. V številki 8 popisuje Gelso Gilberti (se ponesrečil dne 11. junija 1933 v skupini Brenta) ture po severni steni Mangrta. Gilberti je že kot 17letni mladenič preplezal Poliške Špice in Višnje Goro v različnih smereh in so se mu zapadne Julijske Alpe posebno priljubile; on rabi za naše kraje slovenska imena, n. pr. Gamsov Rob, Nad Zagačami. — V številki 9 je članek dr. Rudolfa Leutelta o gorovju Rila v Bolgariji. — Štev. 12 poroča o plezalni turi Ferdinanda Krobatha iz Beljaka in Hansa Metzgerja iz Zilice v vzhodni steni Višnje Gore 2666 m, dne 14. avgusta 1933. Ista sta preplezala dne 16. avgusta severnozahodno steno Divje Koze 2503 m in 19. avgusta severni greben Krniške Špice 2335 m.

Švicarska prelepa revija: **Die Alpen, Les Alpes, Le Alpi**, ki jo izdaja v treh jezikih Švicarski Alpinski klub v Bernu, prinaša v 1. številki 1934 lep članek Rudolfa Campella o plazovih; v 2. številki članek Emila Hessa o plazovih radi snežnih opok. V številki 3 dokazuje romanist E. Muret ligurski izvor različnih alpskih imen; n. pr. Dravo razlaga z écoulement (isti pomen bi bil v slovenščini), Savo z li- quide, séve, dočim »gand« nanaša na sanskrit »kanda«, t. j. fragment (prim. našo »konto«!) — V številki 5 prinaša Karl Schröter lep članek Bergfrühling, ki opisuje alpinske rastline meseca junija z lepimi barvastimi slikami.

V obsegu D.-Ö. Alpenvereina se je ustanovil Verein der Freunde der Alpenvereinsbücherei München, ki že drugo leto izdaja bibliografično poročilo. II. letnik stane 4.5 RM. Naroča se: München II. M. Wertnerstr. 21/III.

Pri tej priliki pozivljamo naše izdajatelje alpskih knjig in vodičev, da pošljejo po en izvod na navedeni naslov. Knjige se plačajo in bi služile tudi kot reklama.

Hrvatsko Planinarsko Društvo ustanavlja alpski muzej v Zagrebu. Slediti bomo morali tudi mi. (Vendar se je naknadno sklenilo, da se zbrani denar porabi za novi »Tomislavov Dom« na Medvednici. Vprašanje plan. muzeja ostane torej še odprto. Glej Hrv. Planinar 1934, 445. — Uredn.)